

**Ανθολόγιο
Λογοτεχνικών Κειμένων
Γ΄ & Δ΄ Δημοτικού**

Στο σχολειό του κόσμου

Τόμος 2ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

βιβλίων και παραγωγή

υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού

με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το

Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου,
Καθηγήτρια του Παν/μίου Αθηνών
Γιάννης Σ. Παπαδάτος, Σχ. Σύμβ.
Βίκυ Πάτσιου, Αναπλ. Καθηγήτρια
του Πανεπιστημίου Αθηνών
Δημήτρης Πολίτης, Εκπαιδευτικός
Θεοδόσης Πυλαρινός, Λέκτορας
του Ιονίου Πανεπιστημίου

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Μένη Κανατσούλη, Αναπλ.
Καθηγήτρια του Παν/μίου Αθηνών
Ελένη Σάββα, Σχολικός Σύμβουλος
Μαρία Κουρκουμέλη, Εκπ/κός

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Διατσέντα Παρίση, Σκιτσογράφος -
Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεοδόσης Πυλαρινός,
Βασιλική Παπανδρέου, Φιλολόγοι

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Πέτρος Μπερερής, Χρ. Παπαρίζος,
Σύμβουλοι του Παιδαγ. Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Νικολέττα Γκλιάου, Μόνιμη
Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Θεόδωρος Πάντος,
Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου
Γιάννης Παπαδάτος Βίκυ Πάτσιου
Δημήτρης Πολίτης
Θεοδόσης Πυλαρινός**

**Ανθολόγιο
Λογοτεχνικών Κειμένων
Γ' & Δ' Δημοτικού**

Στο σκολειό του κόσμου

Τόμος 2ος

Έλσα Χίου

Ο Νορντίν στην εκκλησιά

Την άλλη μέρα ξυπνήσανε κι ήταν κεφάτοι. Ήταν Κυριακή και διπλόσκολο.* 21 Μαΐου, Κωνσταντίνου και Ελένης, γιόρταζε ο πατέρας. Εκτός από τη νενέ,** που δεν την αφήνανε τα ποδάρια της, όλοι οι άλλοι ετοιμάζονταν για την εκκλησιά. Η μαμά είχε φτιάξει άρτο και τον πήγε στην εκκλησιά αποβραδís μέσα στο πανέρι με την ολοκέντητη πετσέτα. Τον ζύμωσε μόνη της με ζάχαρη, κανέλα και μαστίχα. Μοσκομύρισε το σπίτι σαν

*δουο γιορτές την ίδια μέρα **γιαγιά

τον έφερε από το φούρνο ροδοκόκκινο και πασπαλισμένο με σουσάμι.

Ο Νορντίν δεν είχε ιδέα τι συνέβαινε. Οι γιορτινές καμπάνες τον τρομάξανε. Ο Αργύρης ήθελε να τον πάρουν μαζί τους στην εκκλησιά, επέμενε, αλλά ο πατέρας ήταν σκεφτικός.

- Δεν ξέρω, είπε, αν πρέπει να τον πάρουμε, έχει άλλη πίστη. Κι ίσως κακοφανεί και του πατέρα του, του Μουσταφά.

Ο Νορντίν, άμα του εξήγησε η νενέ, είπε κι εκείνος πως κάτι τέτοιο, να πάει δηλαδή σε χριστιανική εκκλησιά την ώρα της λειτουργίας, μπορεί και να εξόργιζε τον πατέρα του. Αλλά ο ίδιος ήθελε πολύ να δει τι κάνουν οι χριστιανοί στις εκκλησιές τους και πώς προσκυνούν το δικό τους Αλλάχ. Θα 'λεγε τίποτα στον πατέρα του. Θα

το κρατούσε μυστικό. Και θα 'ταν το μοναδικό τουρκάκι στον τόπο του που πάτησε σε χριστιανική εκκλησιά να λειτουργηθεί!

Τι το 'θελαν όμως να πάρουν τον Νορντίν στην εκκλησιά;

Δεν ήταν μόνο που σαν έφτασαν έβγαλε τα παπούτσια του και τα άφησε πίσω από την πόρτα, αλλά πήρε και το χαλάκι που σκούπιζε ο κόσμος τα πόδια του, το 'βαλε μες στη μέση κι έπεσε γονατιστός μπρούμυτα. Κάθε τόσο σήκωνε το κεφάλι, χτυπούσε τις παλάμες του στο μωσαϊκό και ξανάπεφτε με το κούτελο ν' αγγίζει το πάτωμα. Οι γυναίκες άρχισαν να ψουψουρίζουν κι η εκκλησάρισσα πήγε και τον σήκωσε. Η μαμά τον πήρε από το χέρι και τον οδήγησε σ' ένα στασίδι.*

*ξύλινο κάθισμα

Μα ούτε κι εκεί κάθισε πάνω από πέντε λεπτά. Κατέβηκε και πήγε ίσα στο δεσποτικό. Κάθισε στο θρόνο του δεσπότη κι άπλωσε τα χέρια του στα σκαλιστά μπράτσα του, σαν να 'ταν ο Μέγας Βεζίρης των τζαμιών και των ναών της Ανατολής. Από κει τον τράβηξε γρήγορα γρήγορα ο πατέρας και τον πήρε κοντά του στο ψαλτήριο. Τον κρατούσε απ' το μανίκι και, μόλις έκανε να φύγει, τον τραβούσε, κι ο Νορντίν ησύχαζε.

Ο Αργύρης, ντυμένος διακάκι, ήτανε στο ιερό. Έβγαζε πότε πότε το κεφάλι του από τη μικρή πύλη και παρακολουθούσε με ανησυχία, αλλά και με ευθυμία, τα καμώματα του Νορντίν.

Το επεισόδιο έγινε όταν ήταν να διαβάσει ο παπάς το ευαγγέλιο και ο Αργύρης βγήκε κρατώντας το μικρό μανουάλι. Ο Νορντίν, ποιος

ξέρει πώς του φάνηκε, ξέφυγε από το χέρι του πατέρα κι έτρεξε σαν σίφουνας να πάρει από τα χέρια του Αργύρη το μανουάλι. Έγινε μια μικροβαβούρα και τότε επενέβη ο επίτροπος. Έπιασε τον Νορντίν, τον τράβηξε και, μαζί με τον πατέρα, τον έβγαλε έξω. Έξω εκεί, με χαμηλή και νευριασμένη φωνή, έψαλε τον αναβαλλόμενο* στον πατέρα και τον Αργύρη, που κουβάλησαν στην εκκλησιά ένα άγνωστο τρελόπαιδο. Πού να 'ξερε ο επίτροπος πως το τρελόπαιδο αυτό ήταν ένα τουρκάκι που δεν ήξερε πως, όταν ένα αγόρι είναι ντυμένο διακάκι, δεν παίζει, αλλά παίρνει μέρος στη θεία λειτουργία!

Ο Νορντίν εντυπωσιάστηκε απ' την εκκλησιά του χριστιανού Αλλάχ.

*μάλωσε

Όλο το μεσημέρι τα κουβέντιαζε με τη νενέ. Δεν μπορούσε να χωνέψει γιατί οι χριστιανοί κάνουν τέτοιες ζωγραφιές. Και τι άσκημοι γέροι με μακριές γενειάδες ήταν αυτοί στους τοίχους! Και ποιοι ήταν εκείνοι οι καβαλάρηδες, ο ένας με τ' άσπρο άλογο, που είχε χώσει το κοντάρι του στην καρδιά ενός αγριάνθρωπου, κι ο άλλος με το μαύρο άλογο, που καρφώνει ένα δράκο; Και γιατί τόσες μωρομάνες με τα μωρά στην αγκαλιά και μια μάλιστα απ' αυτές να το βυζαίνει κιόλας; Άσε την άλλη

που είχε τρία χέρια, και την άλλη, χωρίς μωρό στην αγκαλιά, που φορούσε μαντίλα μαύρη κι έμοιαζε με χανούμ* χωρίς φερετζέ!** Κι εκείνος ψηλά ψηλά τι έκανε και τον κάρφωσαν σε δυο ξύλα με ανοιχτά χέρια, και στο στήθος είχε μια λαβωματιά και στο κεφάλι φορούσε στεφάνι από αγκάθια; Και γιατί τους ανάβανε κεριά και τους φιλούσαν στις πληγές τους, στα πόδια τους, και τις μωρομάνες στο μάγουλο; Ζαλίστηκε η νενέ με τις τόσες ερωτήσεις. Μάταια προσπαθούσε να εξηγήσει στον Νορντίν πως οι ζωγραφιές απεικονίζουν τις μορφές

*μουσουλμάνα

**κάλυμμα του προσώπου

των αγίων της πίστης μας και πως μ' αυτές επικοινωνούμε με το πνεύμα τους στον Ουρανό. Οι εικόνες είναι οι γέφυρες που ενώνουν τη σκέψη των απλών ανθρώπων με το αθάνατο πνεύμα της άγιας μορφής. Πώς αλλιώς να χωρέσει το φτωχό μυαλό του ανθρώπου το Θεό του, αν δεν τον στήσει απέναντί του, να τον βλέπει, να τον αγγίζει και να τον παρακαλεί κοιτάζοντάς τον όρθιος και κατά πρόσωπο;

Πολλά του 'πε η νενέ τού Νορντίν για τους αγίους και την Παναγία που κρατά το Χριστό και σκεπάζει όλα τα παιδιά του κόσμου, ακόμα και τα τουρκάκια.

Ο Νορντίν άλλα κατάλαβε, άλλα όχι. Του άρεσε πολύ όμως η ιστορία της παρθένας Μαρίας, που σαν μητέρα του κόσμου προστατεύει όλα τα παιδάκια, όπου κι αν ζούνε.

Δραστηριότητες

1. Πώς συμπεριφέρθηκε ο Νορντίν, όταν βρέθηκε στη χριστιανική εκκλησία; Μπορείς να εξηγήσεις τη συμπεριφορά αυτή;
2. Να φέρετε πληροφορίες για τα τζαμιά ή να επισκεφτείτε ένα τζαμί, αν υπάρχει στον τόπο σας.
3. Η Παναγία «σαν μητέρα του κόσμου προστατεύει όλα τα παιδάκια, όπου κι αν ζούνε». Ας γράψουμε μια δική μας φράση για την Παναγία ή για το Θεό.
4. Μπορείς να αφηγηθείς την ιστορία τού Νορντίν με δικά σου λόγια;

Έλσα Χίου (Πειραιάς 1954)

Μεγάλωσε στη Σάμο, όπου και ζει. Συνεργάζεται με εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά. Έχει γράψει ποιήματα, διηγήματα και μυθιστορήματα για παιδιά και νέους. Η Νενέ η Σμυρνιά κυκλοφόρησε το 1996.

Πρόταση για διάβασμα

Βαγγέλης Ηλιόπουλος, Καφέ αηδιαστικό μπαλάκι, εκδ. Πατάκη.

Ντίνα Χατζηνικολάου

Η δική μου προσευχή

Την προσευχή που θα σας πω
κανείς δε μου την έχει μάθει.
Έρχετ' απ' της καρδιάς τα βάθη.

Φύλαγε, Θε* μου, τα τριζόνια,
που γαληνεύουν τη νυχτιά.
Σώσε το δέντρο απ' τη φωτιά!

Βοήθα τ' ανέμελο τζιτζίκι
μη σταματήσει το τραγούδι.
Κι από το ταπεινό λουλούδι

ίσαμε τ' ανθρωπάκι εμένα,
όλα να ζουν ευτυχισμένα
τα πλάσματα πάνω στη γη.

*Θεέ

Δραστηριότητες

1. Τι άλλο νομίζετε ότι θα μπορούσε να ζητήσει το «ανθρωπάκι» στην προσευχή του:
2. Στο ποίημα αυτό, όπως και στο ποίημα του Ρ. Ταγκόρ, περιγράφονται δύο τρόποι προσευχής. Υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα τους;

Ντίνα Χατζηνικολάου (Αθήνα 1931)

Ασχολήθηκε με τη μουσική και τη λογοτεχνία. Έγραψε παραμύθια, μικρά θεατρικά έργα, καθώς και έργα για το κουκλοθέατρο. Ποιήματα και διηγήματά της έχουν περιληφθεί σε ανθολογίες και σχολικά βιβλία. Μερικά έργα της: *Η Αγαπούλα του καλοκαιριού, Φέφε, ο μεγάλος πιανίστας και άλλες ιστορίες.*

Κάλαντα

Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα της Κεφαλονιάς

Τα κάλαντα είναι τραγούδια που τα λένε συνήθως τα παιδιά την παραμονή των μεγάλων εορτών της χριστιανοσύνης, πηγαίνοντας από σπίτι σε σπίτι. Υπάρχουν κάλαντα των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς (του Αγίου Βασιλείου), των Φώτων και του Σαββάτου του Λαζάρου. Το περιεχόμενό τους, που έχει αρχικά σχέση με τις παραπάνω γιορτές, περιλαμβάνει ευχές και εγκώμια γι' αυτούς στους

οποίους ψάλλονται. Ακόμη, υπάρχουν διαφορές στα λόγια τους από περιοχή σε περιοχή.

Σ' αυτό το σπίτι που 'ρταμε*
πέτρα να μη ραγίσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού
χρόνους πολλούς να ζήσει.
Αφέντη, αφέντη, ολάφεντε,** αφέντη
φημισμένε,
στην ξενιτιά και τη Φραγκιά,
στον κόσμο ξακουσμένε,
αφέντη μ' ρήγα*** να σε δω
ή μπάιλο**** στην Πόλη
και βασιλιά στον τόπο σου
να σε τιμήσουν όλοι.

*που ήρθαμε **μεγάλε αφέντη

***αυτοκράτορα

****βάιλο (πρόξενο της Βενετίας
στην Κωνσταντινούπολη)

Πολλά είπαμε τ' αφέντη μας·
ας πούμε της κυράς μας.
Κυρά χρυσή και λυγερή,* κυρά
χαριτωμένη,
με φρονιμάδες κι ευμορφιές
εσύ 'σαι στολισμένη.
Κυρά μου, όταν βούλεσαι**
στην εκκλησιά να πάγεις,
να προσκυνήσεις το Θεό,
την προσευχή να κάνεις,
βάνεις τον ήλιο πρόσωπο
και το φεγγάρι στήθι
και του κοράκου το φτερό
βάνεις γαϊτανοφρύδι.***
Εσέ, κυρά μου, σου 'πρεπε
βασίλισσα να γίνεις,
να κάθεται στο θρόνο σου,
τις ευμορφιές να κρίνεις.

*κομψή **θέλεις

***λεπτό και όμορφο φρύδι, μαύρου
χρώματος

Κυρά με τους πολλούς υιούς
τους μοσκαναθρεμμένους
στην προκοπή και στα καλά
καλοσυνηθισμένους,
που λούζεις τους, χτενίζεις τους
και στο σχολειό τούς στέλνεις,
να μάθουν χάριν κι αρχοντιές,*
πολλά τους παραγγέρνεις.**

*ευγενική και αρχοντική
συμπεριφορά
**παραγγέλνεις

Δραστηριότητες

1. Οι ευχές που λέγονται στα κάλαντα δηλώνουν τις επιθυμίες που είχαν οι κάτοικοι της Κεφαλονιάς τα παλαιότερα χρόνια. Να βρείτε ποιες είναι αυτές οι ευχές. Ποια επιθυμία κρύβει η καθεμιά;

2. Αν γράφατε δικά σας κάλαντα σήμερα, τι θα ευχόσαστε στις κόρες της κυράς;
3. Να συγκεντρώσετε κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που επαναλαμβάνονται σ' αυτά;
4. Αφού ακούσετε κάλαντα από διάφορα μέρη, να συνθέσετε δικά σας πρωτοχρονιάτικα κάλαντα με ευχές που να ικανοποιούν επιθυμίες και όνειρα των ανθρώπων της εποχής μας.
5. Να μάθετε τα κάλαντα της Κεφαλονιάς και να τα ψάλετε στη χριστουγεννιάτικη γιορτή του σχολείου σας.

Κάλαντα (Μυτιλήνη)

Πρόταση για διάβασμα

Χρήστος Μπουλώτης, Επτά
ιστοριούλες γιορτινές και παράξενες,
επτά, εκδ. Πατάκη.

Βούλα Μάστορη

Τότε που πήγαμε βόλτα τον Επιτάφιο

Ευτυχώς τα δάκρυα στέγνωσαν γρήγορα κοντά στη μαμά και στον μπαμπά. Και μ' άρεσε η εκκλησία έτσι μικρή που ήταν. Ούτε χώριζε κανείς τούς άντρες από τις γυναίκες. Κι ήταν γιομάτη γιαγιάδες και παππούδες, που άκουγαν ευχαριστημένοι τον παπά που έψελνε. Κοντά του στέκονταν λίγοι άντρες κι έκαναν τους ψάλτες.

Εμείς καθόμασταν σε κάτι ψηλές και στενές καρέκλες, με πλάτη και χέρια, όλο ξύλο, που έμοιαζαν με κασετίνες.

Μπροστά μας ήταν ο Επιτάφιος
γιομάτος λουλούδια. Και δίπλα του
μερικά κορίτσια που τραγουδούσαν
το «Αι γενεαί πάσαι ...»* και το
«Έρανον** τον τάφον ...». Α, τα
έλεγαν τόσο ωραία! Ακουγόταν η
φωνή τής καθεμιάς ξεχωριστά! Σαν
να τραγουδούσε μόνη της!

Κι ας έλεγε η μαμά έπειτα:

- Θεέ μου, τι παράφωνες οι μικρές!...
Εμένα μου άρεσαν.

Όπως μου άρεσε κι ο παπάς μας,
που όλο με κοίταζε και μου χαμογε-
λούσε. Και με χάριδευε κióλας σαν
περνούσε από κοντά μου. Και δε θύ-
μωνε που πήγαινα ολοένα κι έπιανα
τον Επιτάφιο. Ούτε όταν μύριζα τα
λουλούδια. Ούτε όταν πήρα μερικά
να χαρίσω στη μαμά. Ούτε όταν

*όλες οι γενεές

**ράντισαν με αρώματα

**πήγα στα κορίτσια και τραγούδησα
κι εγώ:**

- Θ' αναστηθεί ο Χριστούληνης!

**Ένα, ξέρεις, ολότελα δικό μου
τραγούδι. Μετά, οι άντρες που
έκαναν τους ψάλτες σήκωσαν τον
Επιτάφιο. Κι όταν ο παππούλης
ζήτησε ένα νέο να σηκώσει το
σταυρό, δεν πήγαινε κανένας. Δεν
έβρισκαν νέο.**

**Εμένα δε μ' άφηναν γιατί, λέει,
ήμουνα μικρός. Κι ήταν έτοιμος να
πάει ο μπαμπάς, αλλά στο τέλος
κατέβασαν ένα αγόρι από την
καμπάνα πάνω.**

**Ύστερα, βγήκαμε όλοι έξω.
Μπροστά ο σταυρός, μετά ο
Επιτάφιος, ο παππούλης, οι
ψάλτες, τα κορίτσια και μετά όλοι
εμείς. Κόλλησαν έπειτα πάνω στον
Επιτάφιο πολλά κίτρινα μικρά κεριά
και τ' άναψαν. Ανάψαμε κι εμείς τα**

δικά μας και ξεκινήσαμε για την «περιφορά». Δηλαδή, θα πηγαίναμε τον Επιτάφιο μια βόλτα στο χωριό. Έτσι είπε η μαμά, που τη ρώτησα.

Στο δρόμο περπατούσαμε αργά. Πρώτα, γιατί έτσι κάνουν στον Επιτάφιο. Έπειτα, γιατί οι περισσότεροι ήταν γέροι, και τέλος, γιατί έπρεπε να προσέχουμε και τόσα πράγματα: τις στρογγυλές πετρούλες, τα σκαλιά, τα μπαλκόνια...

- Κατεβάστε λίγο τον Επιτάφιο! Θα ρίξει το μπαλκόνι κάτω! Έλεγε κι ο παππούλης σταματώντας λίγο το ψάλισμο.

Αλλά αυτός είχε και να προσέχει και τα κεριά.

- Όχι τώρα το κερί, κυρα-Τασία! Μετά!

- Σε βλέπω, κυρα-Καλλιόπη! Άσε κάτω το κερί!

**Μετά την περιφορά θα πάρετε
όλοι σας. Φτάνουν για όλους.**

**Τα 'λεγε σε μερικές γιαγιάδες που
ήθελαν να πάρουν αγιασμένο, λέει,
κερί από τον Επιτάφιο.**

**Αλλά δεν τις άρεσε να περιμέ-
νουν το μετά.**

Επιτάφιος (Ευαγγελίστρια, Σκιάθος)

Κι ήταν παντού νύχτα. Κανένα παράθυρο δεν είχε φως. Κι αυτή η ...πεθαμένη ησυχία...

- Πρόσεχε! θα με κάψεις! Τι κόλλησες έτσι πάνω μου! είπε η μαμά και μου πήρε το κερί.

Μ' αγκάλιασε όμως.

Στο δρόμο σταματήσαμε τρεις φορές. Τότε ήταν που είπαμε τα τραγούδια των κοριτσιών. Το δικό μου τραγούδι δεν το 'ξερε κανένας.

Όταν φτάσαμε στην εκκλησία ξανά, οι ψάλτες σήκωσαν τον Επιτάφιο ψηλά πάνω από την πόρτα κι όλοι εμείς περάσαμε από κάτω. Να, όπως παίζουμε το «περνά περνά η μέλισσα...».

Κι αγιασμένο κερί πήραμε όλοι μας.

Δραστηριότητες

- 1. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η συμμετοχή του πρωταγωνιστή στην τελετή;**
- 2. Να περιγράψετε την περιφορά του Επιταφίου της γειτονιάς σας ή της περιοχής όπου έχετε περάσει ένα Πάσχα.**
- 3. Γνωρίζετε διαφορετικά έθιμα για τον Επιτάφιο από άλλα μέρη της Ελλάδας;**
- 4. Ποιος τίτλος σας αρέσει περισσότερο, αυτός που έχει το απόσπασμα του βιβλίου σας ή «η περιφορά του Επιταφίου», που αναφέρεται μέσα στο κείμενο; Να εξηγήσετε την προτίμησή σας.**

Βούλα Μάστορη (Αγρίνιο 1945)

Σύγχρονη πεζογράφος που συγγράφει βιβλία για παιδιά και νέους. Έχει γράψει μυθιστορήματα κοινωνικού περιεχομένου και μικρές ιστορίες. Μερικά από τα έργα της είναι: Ο καλεσμένος, Ο χιονάνθρωπος πήρε τη μαμά, Το αυγουστιάτικο φεγγάρι, Εκείνη τη φορά (κεφάλαιο αυτού είναι και το κείμενο του βιβλίου μας).

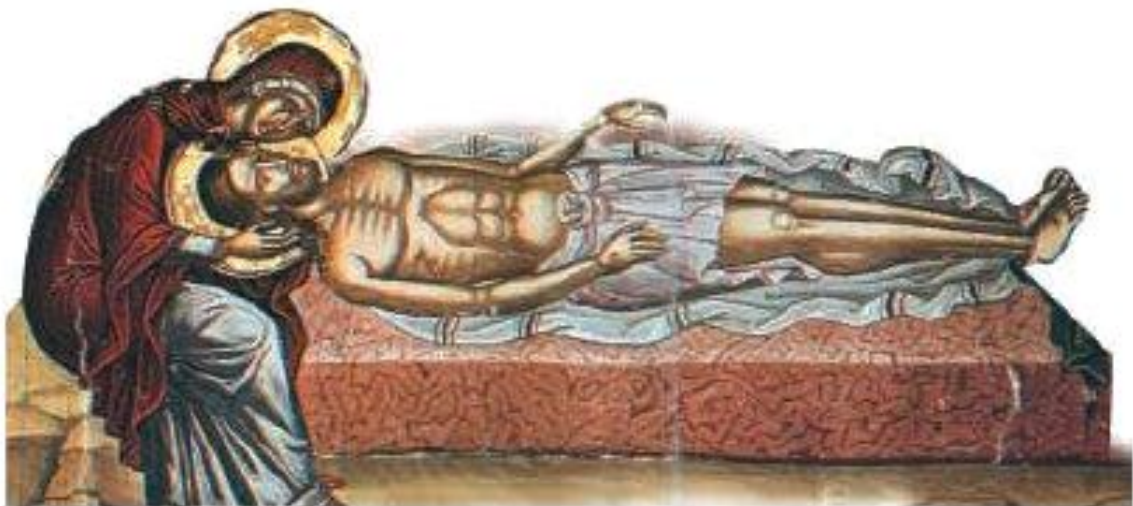

Κώστας Βάρναλης

Η μάνα του Χριστού

Φεύγεις πάνου στην άνοιξη,
για μου καλέ μου,
Άνοιξή μου γλυκιά, γυρισμό
που δεν έχεις.
Η ομορφιά σου βασίλεψε κίτρινη,*
για μου,
δεν μιλάς, δεν κοιτάς,
πώς μαδιέμαι** γλυκέ μου!

*πέθανες **τραβάω τα μαλλιά μου
από το πένθος

Δραστηριότητες

1. Να περιγράψετε τα συναισθήματα της Παναγίας-μάνας.
2. Συζητήστε για την παρουσία της Άνοιξης στο ποίημα.

Κώστας Βάρναλης

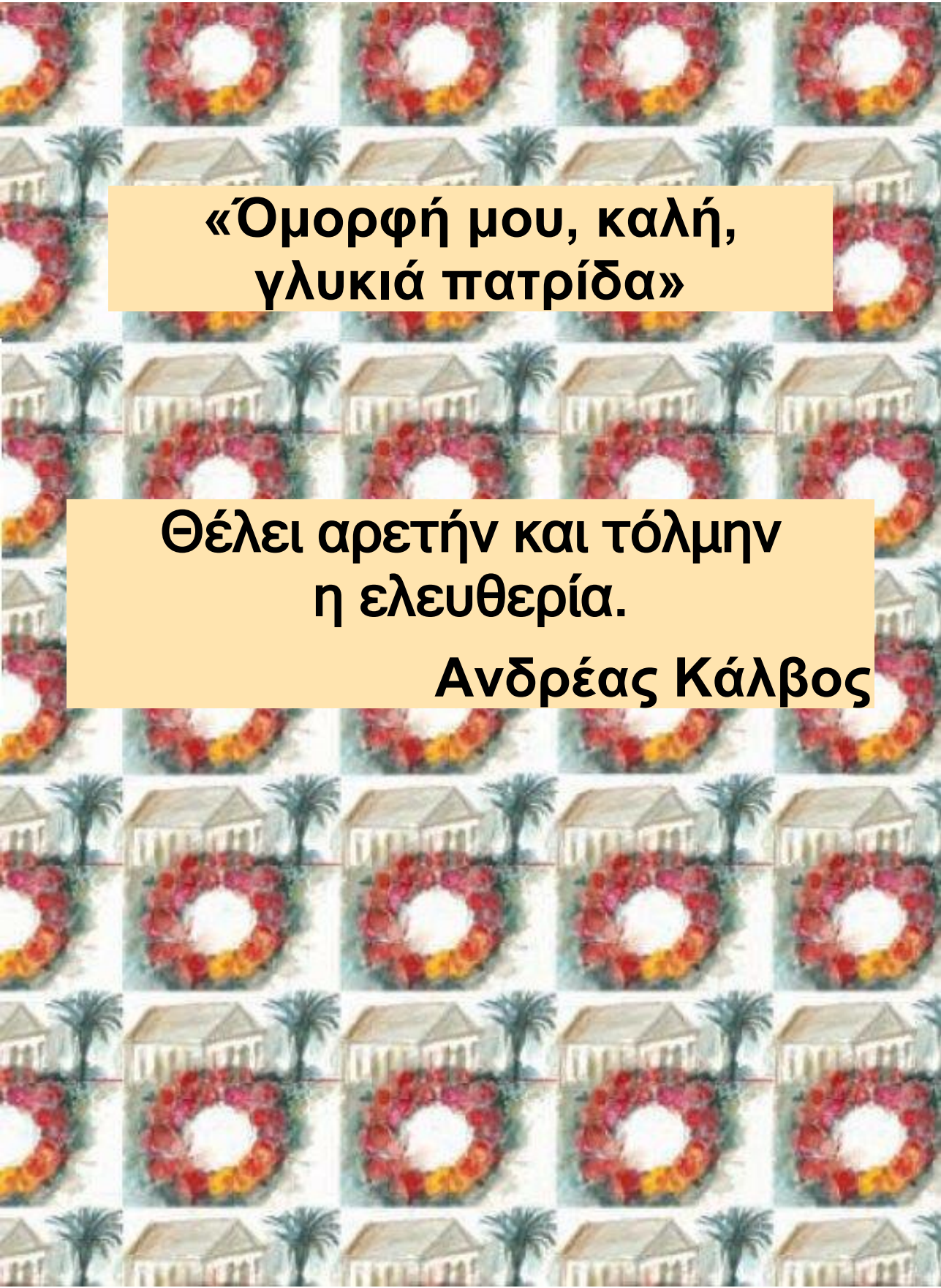
(Πύργος Ανατολικής Ρωμυλίας

1884-Αθήνα 1974)

Φιλολόγος, λογοτέχνης, μεταφραστής, κριτικός και δημοσιογράφος. Το έργο του έχει κοινωνικό περιεχόμενο. Έγραψε τα βιβλία Το φως που καίει, Σκλάβοι πολιορκημένοι, Η αληθινή απολογία του Σωκράτη, Ο προσκυνητής.

Πρόταση για διάβασμα

Πηνελόπη Δέλτα, Η ζωή του Χριστού, εκδ. Εστία.

**«Όμορφή μου, καλή,
γλυκιά πατρίδα»**

**Θέλει αρετήν και τόλμην
η ελευθερία.**

Ανδρέας Κάλβος

Καλλιόπη Σφαέλλου

Το ξύλινο άλογο

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από τη διασκευή της Ιλιάδας του Ομήρου, που έκανε η συγγραφέας.

Έτσι μέσα σε λίγες μέρες οι Αχαιοί έχασαν τους δυο πιο ανδρείους αρχηγούς τους, τον Αχιλλέα και τον Αίαντα, κι η απώλεια αυτή αφόπλισε* τους πολεμιστές. Άλλωστε δέκα ολόκληρα χρόνια βρίσκονταν μακριά από τα σπίτια τους

*αποθάρρυνε

κακοπαθαίνοντας στον ξένο αφιλόξενο τόπο. Άρχισαν λοιπόν να σιγομουρμουρίζουν. Και τότε ο Οδυσσέας σκέφθηκε πως ήταν καιρός να τελειώσει πια αυτή η εκστρατεία. Κι αφού οι δυο αξιότεροι από τους αρχηγούς είχαν λείψει, ποια ελπίδα τους απόμεινε να κυριέψουν το Ίλιο με τη δύναμη των όπλων;

Δυνατότερη όμως από τα όπλα είναι η πονηριά. Κι ακούστε τι σοφίσθηκε ο παμπόνηρος Οδυσσέας:

Πήγε και πρότεινε στον Αγαμέμνονα να φτιάξουν με ξύλα ένα πελώριο άλογο, κούφιο στο εσωτερικό του, με μια κρυφή καταπακτή στο μέρος της κοιλιάς απ' όπου θα μπορούσαν να μπεινοβγαίνουν τέσσερις πέντε άνδρες. Θα διέδιδαν λοιπόν πως ετοιμάζονται να φύγουν και πως άφηναν αυτό το ξύλινο ομοίωμα αλόγου σαν αφιέρωμα στον Απόλ-

λωνα. Οι Τρώες σίγουρα θα έτρεχαν να παραλάβουν και να μπάσουν στην πόλη τους την προσφορά αυτή στο θεό τους. Και τότε οι κλεισμένοι στην κοιλιά του Αχαιοί τη νύχτα, όταν σκοτάδι θ' απλωνόταν στο Ίλιο, θα έβγαιναν και θ' άνοιγαν τις πύλες των τειχών για να εισορμήσουν οι σύντροφοί τους.

Έτσι και έγινε. Έφτιαξαν το ξύλινο πελώριο άλογο κι αφού μέσ' στην κοιλιά του κρύφτηκαν ο Οδυσσέας με τέσσερις συντρόφους του, οι σύντροφοί τους το έσυραν κοντά στα τείχη αποχαιρετιστήριο δώρο στον Απόλλωνα.

Οι Τρώες πάνω από το τείχος το έβλεπαν με θαυμασμό και περίμεναν ανυπόμονα πότε οι Αχαιοί θ' αποσύρονταν για να το μπάσουν στην πόλη. Μόνον ο Έλενος, ο μάντης γιος του Πριάμου, τους φώναζε πως

αυτό ήταν τέχνασμα κι έπρεπε να μη ξεγελαστούν. Μα δεν τον άκουσαν. Έβαλαν μέσα στο Ίλιο το ξύλινο άλογο, τον «Δούρειο ίππο», όπως τ' ονόμαζαν, και τη νύχτα στα σκοτεινά οι κλεισμένοι στο εσωτερικό άνδρες ξεπήδησαν από την καταπακτή κι έτρεξαν ν' ανοίξουν διάπλατα τις πύλες του τείχους.

Η Τροία ήταν χαμένη πια. Κι όταν σε λίγο ο ορίζοντας πορφυρώθηκε,* δεν ήταν από τον ήλιο που ανέτειλε. Ήταν από την ανταύγεια της φωτιάς που έκαιγε την πόλη του Πριάμου.

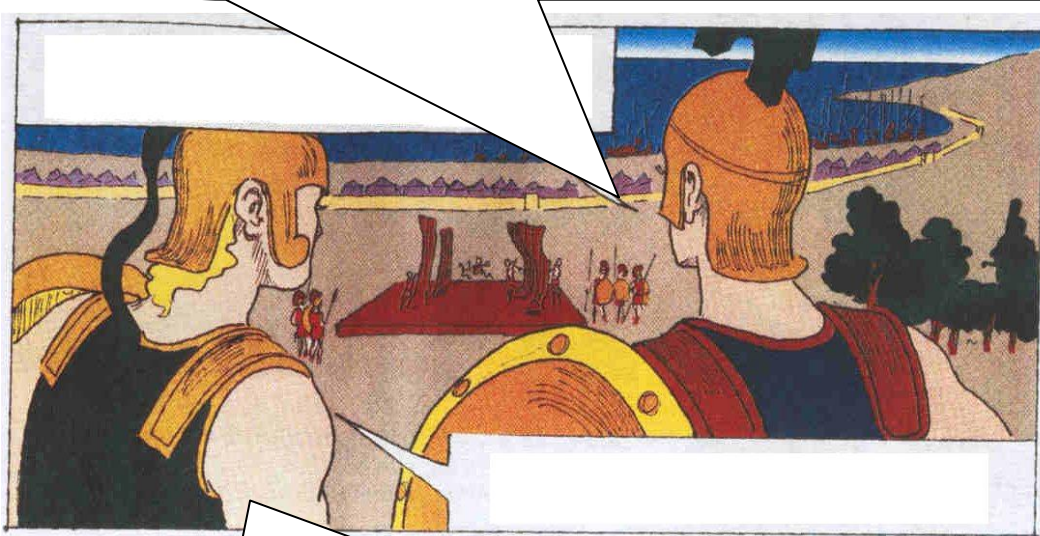

*ΚΟΚΚΙΝΙΣΕ

Δραστηριότητες

- 1. Ας υποθέσουμε ότι παρακολουθείτε από κοντά τα γεγονότα που περιγράφονται στο κείμενο. Μπορείτε να τα διηγηθείτε;**
- 2. Τι νομίζετε ότι έλεγαν μεταξύ τους οι πολεμιστές που ήταν κρυμμένοι στην κοιλιά του ξύλινου αλόγου;**
- 3. Να συγκρίνετε το παρακάτω εικονογραφημένο κείμενο του Βασίλη Ρώτα με το κείμενο της Κ. Σφαέλλου. Να βρείτε τις ομοιότητες και τις διαφορές.**

**ΦΤΙΑΝΟΥΝ ΛΕΕΙ, ΕΝΑ
ΜΕΓΑΛΟ ΑΛΟΓΟ, ΤΟ ΔΟΥΡΕΙΟ
ΙΠΠΟ, ΠΟΥ ΘΑ Τ' ΑΦΗΣΟΥΝ
ΕΔΩ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΧΑΡΗ
ΤΗΣ ΚΑΙ ΜΟΛΙΣ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ ΘΑ
ΦΥΓΟΥΝ.**

**ΑΥΤΟ ΘΑ ΠΑΩ ΝΑ ΤΟ
ΑΝΑΦΕΡΩ ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ
ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΑ ΠΡΙΑΜΟ.**

**ΕΡΧΕΤΑΙ,
ΕΡΧΕΤΑΙ ΠΑΝΩ
ΣΤΙΣ ΡΟΔΕΣ
ΚΥΛΑΕΙ Η
ΣΥΜΦΟΡΑ.**

**ΚΑΣΑΝΔΡΑ, ΕΛΑ ΚΑΤΣΕ ΜΑΖΙ
ΜΑΣ ΚΙ ΑΣΕ ΠΙΑ ΤΙΣ ΑΠΑΙΣΙΕΣ
ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ.**

ΤΙ ΒΛΕΠΕΙΣ, ΚΑΣΑΝΔΡΑ;

ΦΩΤΙΑ ΚΑΙ ΑΙΜΑ!

**ΠΕΡΑΣΕ, ΠΕΡΑΣΕ ΚΙ ΕΣΥ
ΔΙΟΜΗΔΗ, ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ
Θ' ΑΝΕΒΩ ΕΓΩ.**

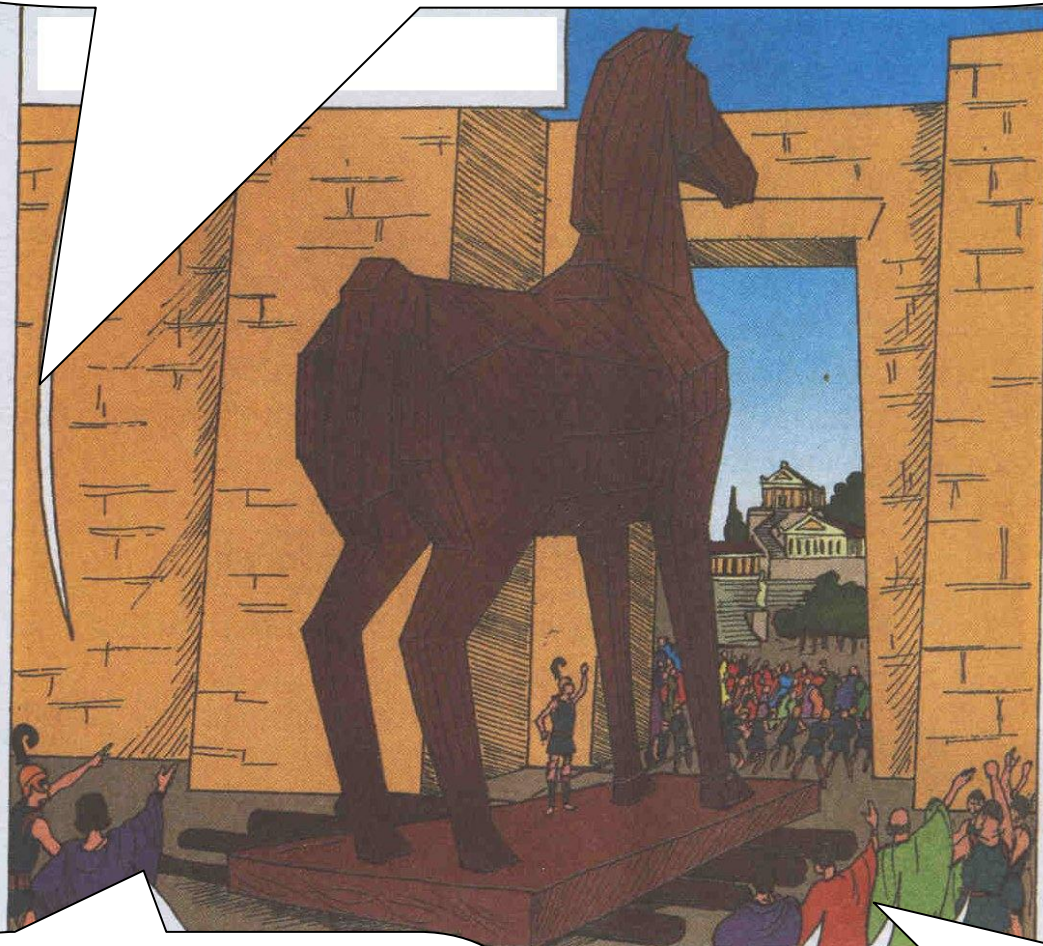
**ΣΤΟ ΚΑΛΟ ΟΔΥΣΣΕΑ, ΤΩΡΑ
ΕΜΕΙΣ ΘΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΗ
ΣΚΑΛΑ, ΔΕ Θ' ΑΦΗΣΟΥΜΕ
ΚΑΝΕΝΑ ΣΗΜΑΔΙ ΟΛΟΓΥΡΑ
ΣΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΙ ΜΕ ΤΟ ΕΒΓΑ
ΤΟΥ ΗΛΙΟΥΘΑ ΜΠΟΥΜΕ ΣΤΑ
ΠΛΟΙΑ. ΑΝΤΕ ΚΙ Ο ΘΕΟΣ
ΒΟΗΘΟΣ.**

**ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ
ΜΑΣ ΕΦΥΓΑΝ,
ΑΝΟΙΧΤΗΚΑΝ
ΣΤΟ ΠΕΛΑΓΟ
ΚΑΙ ΓΙΝΑΝΕ
ΑΦΑΝΤΟΙ.
ΠΗΓΑΝ ΑΠΟ
ΚΕΙ ΠΟΥ
ΉΡΘΑΝ.**

**ΣΤΑ
ΚΟΜΜΑΤΙΑ
ΝΑ ΠΑΝ,
ΣΤΟΝ ΧΑΜΟ!
Η ΘΑΛΑΣΣΑ
ΝΑ ΤΟΥΣ
ΚΑΤΑΠΙΕΙ.**

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΚΡΕΜΙΣΟΥΜΕ ΑΠΟ ΠΑΝΩ ΤΗΝ ΠΥΛΗ ΝΑ ΜΗΝ ΤΟ ΧΑΛΑΣΟΥΜΕ ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ.

**ΝΑΙ, ΝΑΙ, ΝΑΙ,
ΕΜΠΡΟΣ ΝΑ
ΓΚΡΕΜΙΣΟΥΜ
Ε ΤΗΝ ΠΥΛΗ.**

**ΓΚΡΕΜΙΣΤΕ
ΤΗΝ ΠΥΛΗ,
ΓΚΡΕΜΙΣΤΕ
ΤΗΝ ΠΥΛΗ!**

Καλλιόπη Σφαέλλου

(Αλεξάνδρεια 1912 - Αθήνα 2001)

Δημοσιογράφος και συγγραφέας βιβλίων για παιδιά. Τα θέματά της τα αντλεί από την ιστορία, τη μυθολογία και την κοινωνική ζωή. Μερικά από τα έργα της είναι: Τα απομνημονεύματα ενός γάτου, Το Αρκουδόπαιδο, Η ώρα της αλήθειας.

Όμηρος

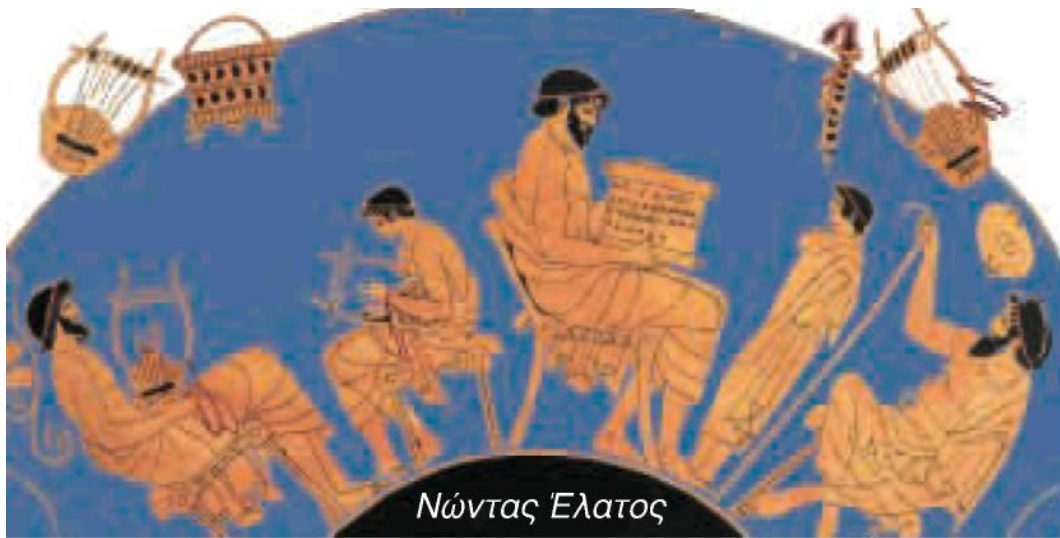
Είναι ο μεγαλύτερος αρχαίος Έλληνας επικός ποιητής. Λέγεται ότι γεννήθηκε στη Χίο ή στη Σμύρνη μεταξύ του 9ου και του 8ου π.Χ. αιώνα. Τραγούδησε τα κατορθώματα των Ελλήνων στον Τρωικό πόλεμο

και τις περιπλανήσεις του Οδυσσέα
ώσπου να γυρίσει στην πατρίδα του,
την Ιθάκη. Τα δύο έπη του, η Ιλιάδα
και η Οδύσσεια, θεωρούνται αξεπé-
ραστα έργα της τέχνης και του
λόγου.

Προτάσεις για διάβασμα

Ελένη Δικαίου, Ο πόλεμος στην
Τροία, εκδ. Πατάκη. Μενέλαος
Στεφανίδης, Ιλιάδα - Τρωικός
πόλεμος, εκδ. Σίγμα.

Νώντας Έλατος

Ένας περίπατος στην πόλη

Καιρός πια να ξεκινήσουν. Η μητέρα φόρεσε στο Χάρη το μικρό του ιμάτιο.* Μέσα στο σπίτι φορούσε το χιτώνα, ένα πουκάμισο να πούμε, που έφτανε ως τα γόνατα. Έπειτα του πέρασε στα πόδια τα πέδιλα. Στο σπίτι μέσα περπατούσε πάντοτε ξυπόλυτος. Ύστερα οι αδερφούλες του, η Αγλαΐα και η Ροδόπη τον εφίλησαν. Θα νόμιζε

*πανωφόρι

κανείς πως θα έφευγε για μακρινό ταξίδι.

Ο πατέρας του τότε τον επήρε από το χέρι, γιατί ήθελε την πρώτη μέρα να τον οδηγήσει ο ίδιος στο δάσκαλο. Έτσι βγήκαν έξω και πίσω τους ακολουθούσε ο Λίχας. Οι δρόμοι στην Αθήνα ήταν πολύ στενοί και τα σπίτια δεν είχαν παράθυρα προς το δρόμο. Έτσι σου φαινόταν πως βάδιζες ανάμεσα σε δυο ψηλούς τοίχους με πόρτες. Οι Αθηναίοι δεν έχτιζαν πολυτελή σπίτια για τον εαυτό τους παρά για τους θεούς που λάτρευαν. Ψηλά και πάνω από την πόλη φάνταζε ο πετρωτός λόφος, η Ακρόπολη με τους μαρμαρένιους ναούς. Οι ναοί αυτοί ήταν βαμμένοι σε μερικές μεριές τους γαλάζιοι, κόκκινοι και χρυσοί και είχαν παράξενες μορφές στα

αετώματα.* Ω, πόσο έλαμπαν κάτω από τον λαμπρόν ήλιο!

- Πατέρα, παρακάλεσε ο Χάρης, πάρε με στην Ακρόπολη! Είμαι αρκετά μεγάλος για να πάω.

- Θα σε πάω, να είσαι βέβαιος, του είπε ο πατέρας, μα σήμερα θα πας στο σχολείο.

Δεν άργησαν να φθάσουν στον ανοιχτό χώρο της αγοράς. Τι θόρυβος, ζωή και κίνηση και χρώμα! Σ' ένα μέρος λιγωνόσουν από τις μυρουδιές. Στη σειρά με κάνιστρα** όμορφες ανθοπώλιδες πουλούσαν λουλούδια. Λουλούδια της άνοιξης, την εποχή που η Αθήνα πες πως ήταν πνιγμένη στα λουλούδια.

*τα τριγωνικά τμήματα στην πρόσοψη των αρχαίων ναών, πάνω από τις κολόνες

**πανέρια

Βικέντιος Λάντσας (1822-1902), Ακρόπολη

- Πάρτε μενεξέδες, ζουμπούλια, τριαντάφυλλα!
- Εδώ τ' αρχοντικά ιμάτια,* φώναζε ένας ψηλός άνδρας που πουλούσε λευκούς και πορφυρούς μανδύες.
- Παιγνίδια διάφορα για παιδιά, ξελαρυγγιζόταν άλλος που πουλούσε μάλλινα και δερμάτινα τόπια κι άλλα τέτοια παιγνίδια.

* ρούχα

Πρώτη φορά βρέθηκε ο Χάρης μέσα σ' ένα τόσο θόρυβο, που ξεκούφαινε. Η ζωή του και η χαρά του ήταν ν' ακούει θόρυβο, πολύ θόρυβο.

- Στάσου μια στιγμή, πατέρα, παρακάλεσε ο Χάρης.

Περνούσαν από την Ποικίλη Στοά, τη ζωγραφισμένη από τον Πολύγνωτο και τους φίλους του Μίκωνα και Πάναινο. Η στοά ήταν μακριά, τετράπλευρη, με τους τρεις τοίχους κλειστούς και μπροστά ανοιχτή και στηριγμένη σε κολόνες. Πρώτη φορά ο Χάρης έβλεπε ζωγραφιές και μάλιστα τόσο ζωντανές. Το μάτι του πήρε τους πολεμιστές που πατούσαν την Τροία, τις Αμαζόνες καβάλα στα άγρια άλογά τους και τη μάχη του Μαραθώνα.

- Α, να η πρώτη συμπλοκή με

**τους Πέρσες· να εκεί που τρέχουν
στους βάλτους· και τώρα στην
παραλία· ω, νάτος ο Κυνέγειρος!...**

**Κι αυτά τη στιγμή που σταμάτησε
ο πατέρας του, ο Θεαγένης, όχι για
να τον αφήσει να χαζέψει, παρά για
να αγοράσει δυο κούκλες για τις
κόρες του, την Αγλαΐα και την Ροδό-
πη. Έπειτα τραβώντας τον από το
χέρι του είπε.**

**- Η αγορά δεν είναι κατάλληλο
μέρος για παιδιά.**

**- Ε, Θεαγένη, φώναξε ένας φίλος,
πού πηγαίνεις τόσο βιαστικός;**

**- Πάω το γιο μου στο σχολείο,
απάντησε περήφανα ο Θεαγένης.**

**Μόλις έβγαιναν από την αγορά
τους χαιρέτησε άλλος φίλος, ο Επι-
κύδης.**

**- Πάμε στην Πνύκα, Θεαγένη. Ο Φι-
ντίας θα μας μιλήσει για την αγορά
νέων πλοίων.**

- Και βέβαια θα έλθω, απάντησε ο Θεαγένης. Πρώτα όμως πρέπει να πάω το γιο μου στο σχολείο.

- Το γιο σου! Τι ωραία! είπε ο Επικύδης, που είχε μονάχα κορίτσια.

Ο Χάρης ένιωσε πως ο πατέρας του τον κρατούσε πιο σφιχτά.

Τι ωραίος που ήταν ο κόσμος!

Δραστηριότητες

1. Ο μικρός Χάρης πηγαίνει πρώτη μέρα στο σχολείο. Από ποιες περιοχές περνά και τι βλέπει γύρω του; Μπορείς να τα περιγράψεις σε λίγες γραμμές ή να φέρεις φωτογραφίες, εικόνες κ.τ.λ. για τους χώρους αυτούς;

2. Τα κορίτσια στην αρχαία Ελλάδα δεν πήγαιναν σχολείο. Βρείτε σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται αυτό. Συζητήστε στην τάξη σας για

την εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών την εποχή εκείνη.

3. Ο καθένας μας θυμάται την πρώτη του μέρα στο σχολείο και μιλάει γι' αυτήν στους άλλους.

Γράφει σ' ένα χαρτί την πιο ευχάριστη στιγμή της και το καρφισώνει στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

4. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο αυτό διάλογους και περιγραφές. Μπορείς να ξεχωρίσεις τις περιγραφές που υπάρχουν; Τι πετυχαίνει μ' αυτές;

Νώντας Έλατος (1871 - 1951)

Ψευδώνυμο του Επαμεινώνδα Γ. Παπαμιχαήλ, ποιητή και εκπαιδευτικού. Έγραψε τα πρώτα σχολικά βιβλία στη δημοτική.

Προτάσεις για διάβασμα

Βίτω Αγγελοπούλου, Η Ακρόπολη
και η ιστορία της, εκδ. Κέδρος.
Κωνσταντίνος Βέτσας - Μαρίζα
Ντεκάστρο, Στην Αγορά των
αρχαίων Αθηναίων, εκδ. Γνώση.

Ρήγας Βελεστινλής

Θούριος

Ως πότε, παλικάρια,
να ζούμεν στα στενά,
μονάχοι, σαν λιοντάρια,
στες* ράχες, στα βουνά;
Σπηλιές να κατοικούμεν,
να βλέπομεν κλαδιά,
να φεύγομ' απ' τον κόσμο,
για** την πικρή σκλαβιά;
Να χάνομεν αδέρφια,
πατρίδα και γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας
κι όλους τους συγγενείς;
Κάλλιο*** 'ναι **** μίας ώρας
ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνοι
σκλαβιά και φυλακή!

*στις **εξαιτίας ***καλύτερα ****είναι

Δραστηριότητες

1. Μπορείτε να ξεχωρίσετε από τον «Θούριο» του Ρήγα τους στίχους που σας άρεσαν και να συζητήσετε γι' αυτούς στην τάξη;
2. Ποιες συμφορές προκαλεί η σκλαβιά; Να βρείτε στο κείμενο τις λέξεις ή τις φράσεις με τις οποίες ο ποιητής αναφέρεται σ' αυτές.
3. Ακούμε μελοποιημένο τον «Θούριο» και τον τραγουδάμε όλοι μαζί.

Η Χάρτα του Ρήγα

Ρήγας Βελεστινλής (Βελεστίνο

Θεσσαλίας 1757 - Βελιγράδι 1798)

Ο Ρήγας Βελεστινλής είναι ένας από τους πρωτοπόρους της Επανάστασης του 1821. Έζησε στην Κωνσταντινούπολη, στη Βλαχία και στη Βιέννη. Εκεί εξέδωσε ποιήματα, προκηρύξεις και την περίφημη Χάρτα του. Με τα έργα του θέλησε να ξεσηκώσει τον ελληνικό λαό και τους άλλους υπόδουλους λαούς των Βαλκανίων ενάντια στους Τούρκους. Στο επαναστατικό τραγούδι, τον «Θούριο», υμνεί την ελευθερία και καταδικάζει τη σκλαβιά. Πέθανε μαρτυρικά στο Βελιγράδι.

Πρόταση για διάβασμα

**Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη,
Ρήγας Φεραίος. Ο τροβαδούρος της
λευτεριάς, εκδ. Αποστολικής
Διακονίας της Εκκλησίας της
Ελλάδος.**

Δημοτικό τραγούδι

Το μικρό κλεφτόπουλο

Χορεύουν τα κλεφτόπουλα,
γλεντάνε τα καημένα,
κι ένα μικρό κλεφτόπουλο
δεν παίζει, δε χορεύει,
μόν'* τ' άρματα συγύραγε
και το σπαθί τροχάει.**

«Τουφέκι μου περήφανο,
σπαθί μου παινεμένο,
πολλές φορές με γλίτωσες,
βόηθα και τούτ' την ώρα,
να σ' ασημώσω μάλαμα***
να σε σμαλτώσω**** ασήμι ...».

*μόνο

**ακονίζει

***χρυσάφι

****να σε στολίσω

Δραστηριότητες

1. Γιατί το μικρό κλεφτόπουλο «δεν παίζει, δε χορεύει»;
2. Πώς περνά ένα κλεφτόπουλο τη μέρα του στα βουνά; Μπορείς να τη φανταστείς και να την περιγράψεις;
3. Τα κλέφτικα τραγούδια είναι δημοτικά τραγούδια που περιγράφουν τη ζωή των αρματολών και των κλεφτών. Να Βρεις άλλα δημοτικά τραγούδια που να αναφέρονται σε άλλες εκδηλώσεις της ζωής.

4. Στο ποίημα του Διονυσίου Σολωμού «Ελεύθεροι πολιορκημένοι» που ακολουθεί, ο Σουλιώτης μιλάει στο τουφέκι του. Μπορείς να συγκρίνεις τα λόγια που λένε το κλεφτόπουλο και ο Σουλιώτης στο τουφέκι τους; Ποια συναισθήματα φανερώνουν;

Ελεύθεροι πολιορκημένοι

Το απόσπασμα αυτό είναι από το ποίημα του Διονυσίου Σολωμού «Ελεύθεροι πολιορκημένοι», που το σχεδίασε ο ποιητής τρεις φορές, χωρίς να το ολοκληρώσει. Είναι Απρίλιος του 1826. Οι Τούρκοι πολιορκούν το Μεσολόγγι. Οι κάτοικοι αρνούνται να παραδοθούν. Περνάνε φρικτές στιγμές. Υποφέρουν από πείνα και αρρώστιες. Κι είναι άνοιξη. Η φύση, γεμάτη ζωή, είναι σαν να θέλει να παρασύρει τους πολιορκημένους με την ομορφιά της. Οι πολιορκημένοι όμως βάζουν το χρέος για την πατρίδα πάνω από τη ζωή τους.

Ακρα του τάφου σιωπή
στον κάμπο βασιλεύει·
λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί,
κι η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε·
στα μάτια η μάνα μνέει·*
στέκει ο Σουλιώτης ο καλός
παράμερα και κλαίει:
«Έρμο** τουφέκι σκοτεινό,
τι σ' έχω 'γω στο χέρι;
Οπού συ μου 'γινες βαρύ κι ο
Αγαρηνός*** το ξέρει».

*ορκίζεται

**έρημο

***Τούρκος

Δραστηριότητες

1. Γιατί η μάνα ζηλεύει το πουλί;
2. Ο Σουλιώτης κουβεντιάζει με το τουφέκι του. Τι θέλουν να πουν τα λόγια του;

3. Ζητήστε από έναν μαθητή της Στ΄ τάξης του σχολείου σας να σας μιλήσει για την πολιορκία του Μεσολογγίου και την Έξοδο.
4. Ακούμε όλοι μαζί μελοποιημένο το ποίημα στο δίσκο του Γιάννη Μαρκόπουλου Ελεύθεροι πολιορκημένοι και το τραγουδάμε.
5. Να αποδώσετε το ποίημα με ζωγραφιές. Κάτω από κάθε ζωγραφιά να βάλετε τις αντίστοιχες ποιητικές φράσεις.

**Θεόδωρος
Βρυζάκης
(1814-1878),
Η Έξοδος
του Μεσολογγίου**

Διονύσιος Σολωμός

(Ζάκυνθος 1798 - Κέρκυρα 1857)

Είναι ο εθνικός μας ποιητής και ένας από τους πολύ σημαντικούς Ευρωπαίους ποιητές. Σπούδασε στην Ιταλία. Έζησε την εποχή που η Ελλάδα αγωνιζόταν να αποτινάξει τον τουρκικό ζυγό. Με την ποίησή του εκφράζει τους αγώνες των Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους. Ακόμη, τον απασχολεί η αντίθεση ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο. Υπερασπίστηκε τη γλώσσα που μιλάμε σήμερα, τη δημοτική. Έγραψε τον Ύμνο εις την Ελευθερίαν. Μερικά έργα του είναι: Ο Κρητικός, Η γυναίκα της Ζάκυθος, Ο πόρφυρας.

Προτάσεις για διάβασμα

Ελένη Χωρεάνθη, Μεσολόγγι, η πολιτεία του νερού, εκδ. Καλέντης.
Ντίνος Δημόπουλος, Ο Μαστρο-Πολύξενος κι η μαγική του βάρκα, εκδ. Καστανιώτη.

Κώστας Καρυωτάκης

Ο Διάκος

Ο Αθανάσιος Διάκος ήταν ήρωας της Επανάστασης του 1821. Με λίγα παλικάρια αντιστάθηκε στο γεφύρι της Αλαμάνας στους πολυπληθέστερους Τούρκους. Ο θάνατός του υπήρξε μαρτυρικός.

Μέρα του Απρίλη.
Πράσινο λάμπος,*
γελούσε ο κάμπος
με το τριφύλλι.

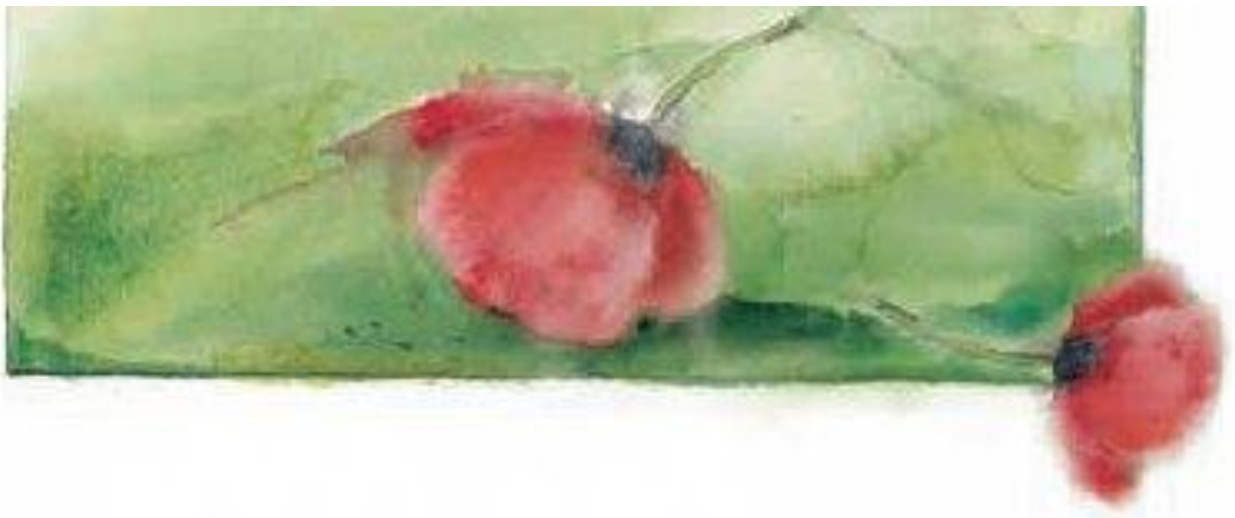
*φως, λάμψη

Ως την εφίλει*
το πρωινό θάμπος,
η φύση σάμπως
γλυκά να ομίλει.

Εκελαδούσαν
πουλιά, πετώντας
όλο πιο πάνω.

Τ' άνθη ευωδούσαν.
Κι είπε απορώντας:
«Πώς να πεθάνω;»

*φιλούσε

**Θεόφιλος Χατζημιχαήλ (1867-1934),
Αθανάσιος Διάκος**

Δραστηριότητες

1. Διάβασε την ιστορία του Αθανασίου Διάκου και τον τρόπο που αντιστάθηκε στους Τούρκους.
2. Η παράδοση αναφέρει ότι ο Διάκος, προτού βασανιστεί, είπε: «Για δεσ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει, τώρα που ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γης χορτάρι». Συμφωνεί η παράδοση με το ποίημα για τον τρόπο που αντιμετώπισε ο Διάκος το θάνατο;

Κώστας Καρυωτάκης

(Τρίπολη 1896 - Πρέβεζα 1928)

Εργάστηκε ως δημόσιος υπάλληλος. Ασχολήθηκε με την ποίηση και με μεταφράσεις ξένων ποιητών. Με το έργο του επηρέασε αρκετούς

Έλληνες λογοτέχνες. Έγραψε τις συλλογές Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων, Νηπενθή και Ελεγεία και σάτιρες.

Πρόταση για διάβασμα

Τάκης Λάμπας, Ο ήρωας της Αλαμάνας, εκδ. Πατάκη.

Άλκη Ζέη

Οι Γερμανοί και οι πρόκες

Το μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου αναφέρεται στη γερμανική κατοχή, στην Αθήνα του 1941-44. Ο λαός μέσα από τις οργανώσεις αντιστεκόταν όπως μπορούσε, με απεργίες, διαδηλώσεις, καταστροφές σε εγκαταστάσεις ή υλικά του εχθρού. Ορισμένες φορές αντιστέκονταν και τα παιδιά με το δικό τους τρόπο.

Με το σχολείο του Πέτρου ήτανε χειρότερα τα πράγματα. Το

είχανε επιτάξει* οι καραμπινιέροι** και τώρα τα μαθήματα γινόντανε σ' ένα πρώην γκαράζ. Χάμω ήτανε πατημένο χώμα σκληρό, γεμάτο ξεραμένα λάδια. Από την τεράστια σιδερένια πόρτα, ακόμα κι αν ήτανε κλειστή, έμπαινε κρύο. Σε κάθε γωνιά έκανε μάθημα κι από μια τάξη του Δημοτικού και πολλές φορές, σαν έλειπε κανένας δάσκαλος, κάνανε και δυο και τρεις τάξεις μαζί. Τελειώνανε στις δώδεκα, γιατί μετά ερχότανε το Γυμνάσιο. Πολλές φορές, σα σχολνούσε, συναντούσε το Γιάννη, που πήγαινε για μάθημα. Από τα εβδομήντα παιδιά της τάξης του Πέτρου ήτανε ζήτημα αν ήταν παρόντα κάθε μέρα τα είκοσι. Ο κύριος Λουκάτος δε διάβαζε πια τον

*το είχαν πάρει με τη βία

**Ιταλοί αστυνομικοί

κατάλογο για να βάλει «απών», κι ούτε ρωτούσε κανέναν, «γιατί άργησες;» σαν έφτανε στη μέση του μαθήματος. Δεν κρατούσε πια βέργα, δεν έλεγε «σκασμός» κι ούτε την αγαπημένη του φράση, που την ξέρανε πια απέξω κι ανακατωτά: «Θα σε στείλω να κόβεις ξύλα». Την πρώτη μέρα που πήγανε για μάθημα, τρομάζανε να τον γνωρίσουνε. Τους είπε «καλά μου παιδάκια» και τους ρώτησε αν φάγανε το πρωί. Σήκωσε το χέρι της μονάχα η Νιούρα, η κόρη του φούρναρη.

Από τη μέρα που τους είπε ο Γιάννης, την ώρα που σχολούσανε, «Σας θέλω», πήρανε τη συνήθεια να έρχονται στις πέντε να τον περιμένουνε να σχολάσει. Στην αρχή ο Πέτρος νόμιζε πως θα τον θέλει πάλι κάτι να του πει για την Αντιγόνη,

μα ο Γιάννης, τούτη τη φορά, ούτε τον ρώτησε τι κάνει η αδελφή του. Τους έπιασε από τους ώμους, εκείνον και το Σωτήρη, και πήρανε κάτι σοκάκια, ώσπου βγήκανε στη μεγάλη λεωφόρο... Στάθηκαν σ' ένα υψωματάκι και χάζευαν τα τεράστια

γερμανικά φορτηγά που περνούσαν και θαρρείς κι έλειωνε η άσφαλτος από το βάρος τους.

- Τι διάολο κουβαλάνε; ρωτάει ο Σωτήρης.

- Πολεμικό υλικό, το πάνε στο Κέντρο χημικού πολέμου, απάντησε ο Γιάννης και κάτι ψαχούλευε μέσα στο μπλουζόν* του.

Ύστερα τους κοίταξε πονηρά.

- Τι λέτε, τους σκάμε κανένα λάστιχο;

- Πώς; Πετάχτηκαν κι οι δυο μαζί.

Ο Γιάννης έβγαλε από το μπλουζόν του μια χαρτοσακούλα. Ήταν γεμάτη κοντόχοντρες πρόκες με μεγάλο κεφάλι. Βάλθηκαν να τις πετάνε με φόρα, λες κι ήτανε χαρτοπόλεμος, κατά την άσφαλτο.

*κοντή και φαρδιά μπλούζα

Κούρνιασαν μετά και περίμεναν το πρώτο αυτοκίνητο που προχωρούσε αργά και βαριά. Ξαφνικά ακούστηκε ένας ξερός κρότος σαν πιστολιά. Ο Σωτήρης κι ο Πέτρος κόλλησαν στη γη. Ο Γιάννης τους σφύριξε στο αυτί:

- Έσκασε, έσκασε..., και το μπαλάκι* χοροπηδούσε χαρούμενα στο λαιμό του.

Με πολλή προφύλαξη κοιτάζανε κι οι τρεις τους το βαρύ φορτηγό που είχε σταματήσει λίγο πιο κάτω κι η μηχανή του λαχάνιαζε. Κατέβηκε από μέσα ένας Γερμανός κι ύστερα άλλοι δυο και καταπιάστηκαν ν' αλλάξουνε τη ρόδα.

- Έχουνε δουλειά για ώρα, λέει ο Γιάννης. Τούτο δω είναι ολόκληρο φρούριο.

*το καρύδι, η προεξοχή στο λαρύγγι

- Οι δικές μου πρόκες ήτανε, είπε ο Σωτήρης, εγώ τις πέταξα κατά κει.

- Τρέχα να το κοκορευτείς, τον ψευτομάλωσε ο Γιάννης.

Πέρα από την ανηφόρα, ξεπρόβαλε η μούρη ενός άλλου φορτηγού. Ο Γιάννης όμως τους πήρε βιαστικά από το χέρι και φύγανε. Σαν είχανε φτάσει στα

σοκάκια, ακούστηκε πάλι ο ξερός κρότος.

- Τώρα ήτανε οι δικές μου πρόκες, γέλασε ο Γιάννης.

Από τότε, ο Πέτρος κι ο Σωτήρης πήγαιναν κάθε τόσο στο υψωματάκι που κοίταζε τη μεγάλη λεωφόρο, αλλάζοντας πάντα στέκι να μην τους επισημάνουν οι Γερμανοί. Ο Γιάννης τους είχε μάθει πώς να πετάνε τις πρόκες ακριβώς, δίχως να τις σπαταλάνε, κι ο ίδιος δεν ερχότανε πια μαζί τους. Την τελευταία φορά πήγανε μ' όλη την ομάδα τού φουτμπόλ και το βρήκανε πως είναι πολύ πιο διασκεδαστικό.

Φουτμπόλ παίζεις κάθε μέρα.

Έσκασε, όμως, μόνο ένα λάστιχο και κοντέψανε να δαρθούνε, γιατί ο καθένας έλεγε πως ήτανε το δικό του καρφί. Δεν μπορέσανε να ξαναπάνε, άρχισε να φυσάει για

μέρες τόσο δυνατός αέρας, που οι πρόκες δεν έφταναν εκεί που τις πετούσανε. Κι ύστερα ο Γιάννης δεν μπορούσε να βρει άλλα καρφιά.

- Να τινάξουμε ένα γερμανικό τρένο, είπε ο Σωτήρης, δε χρειάζονται πρόκες.

Ο Γιάννης δε γέλασε καθόλου, σαν τ' άκουσε, ούτε τον κορόιδεψε.

- Για το τρένο θα πάρω μονάχα τον Πέτρο, του είπε σοβαρά. Εσύ είσαι ζαβολιάρης και θα λογαριάζεις όλα τα τρένα για δικά σου.

Δραστηριότητες

1. Τι γνώμη έχετε, τα παιδιά προχώρησαν στο σχέδιο τους; Συνεχίστε την ιστορία.
2. Αφού βρείτε από άλλα Λογοτεχνικά έργα αποσπάσματα που να αφηγούνται τη συμμετοχή των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών, στον αγώνα κατά των κατακτητών, συζητήστε γι' αυτά.
3. Γιατί ο δάσκαλος ήταν τόσο καλός με τους μαθητές του; Να αναζητήσετε τη φράση του κειμένου που δίνει την απάντηση.
4. Ο αφηγητής περιγράφει, σαν να ήταν μπροστά και να ξέρει τα πάντα, πώς έριχναν τα παιδιά πρόκες στο δρόμο. Μπορείτε να μετατρέψετε την περιγραφή σε διάλογο και να τον παρουσιάσετε στην τάξη;

5. Σας περνάει απ' το μυαλό ότι η συγγραφέας μπορεί να πήρε μέρος στα γεγονότα που περιγράφει;

Άλκη Ζέη (Αθήνα 1925)

Σύγχρονη πεζογράφος. Έγραψε βιβλία για παιδιά και μεγάλους. Τα θέματά της τα αντλεί από δικά της βιώματα, από την ιστορία της χώρας μας και τους αγώνες του λαού μας. Ορισμένα έργα της: Μια Κυριακή του Απρίλη, Το καπλάνι της βιτρίνας, Η Αλίκη στη χώρα των μαρμάρων, Η μωβ ομπρέλα.

Προτάσεις για διάβασμα

Άλκη Ζέη, Η μώβ ομπρέλα, εκδ. Κέδρος.

Ζώρζ Σαρή, Κόκκινη κλωστή δεμένη, εκδ. Πατάκη.

Λιλίκα Νάκου

Ο Τζοβάνι

Ιταλογερμανική κατοχή στην Αθήνα. Πείνα και δυστυχία. Ο μικρός Σπύρος τη μέρα ζητιανεύει και το βράδυ μαζί με άλλα παιδιά κοιμάται σε μια σπηλιά. Οι Γερμανοί έχουν συλλάβει τον πατέρα του και αγωνίζεται ολομόναχος να επιβιώσει. Στη σπηλιά θα γνωρίσει απρόσμενα έναν Ιταλό στρατιώτη και θα γίνουν φίλοι. Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από το βιβλίο Η κόλαση των παιδιών.

Nα πώς πιάσαμε φιλίες με το Σπύρο. Περνούσε μια μέρα μπροστά από το σπίτι, αδύνατος και ωχρούλης καθώς ήταν. Με ένα μπερεδάκο στο κεφάλι και ένα τετράδιο στο χέρι. Του φώναξα:

«Τέτοια ώρα, στις δέκα το πρωί πάνε στο σχολείο τα καλά παιδιά; Τρέχα! Θα σε μαλώσει ο δάσκαλος!».

Τότε αντιλήφθηκα ότι το παιδί περπατούσε με κόπο. Το αγοράκι σταμάτησε και είπε:

«Ο δάσκαλος δε φωνάζει πια... Ξέρει ότι πεινάμε και κρυώνουμε... Τα θρανία όλο αδειάζουν... Ο δάσκαλος δε θυμώνει πια...».

Τότε ρώτησα το μικρό, όχι από αδιακρισία, αλλά από ενδιαφέρον, γιατί ήταν και γειτονόπουλό μας. Τον έβλεπα ταχτικά την ίδια ώρα να περνά από το σπίτι.

«Τι έφαγες το πρωί;», του κάνω.

«Τι να φάω; Φλούδια από λεμόνια! Ο πατέρας τρώει το ίδιο. Από τα λεμόνια θα σωθούμε, όσο βρίσκονται κι αυτά...».

«Και ο πατέρας σου πού δουλεύει;».

«Πού να δουλέψει; Έφτιαχνε πρώτα κλειδωνιές ...* Μα τώρα πια κάθεται ...».

Και ο Σπύρος ξαναπήρε το δρόμο. Βάδιζε σα να 'χε χιονίστρες στα πόδια και τον πονούσαν.**

Έτσι το λοιπόν πιάσαμε γνωριμία με το Σπύρο.

Πέρασε καιρός.

Θυμάμαι ήταν μια παραμονή του Χριστού. Μαύρα Χριστούγεννα.

***κλειδαριές**

****πρηξίματα από το πολύ κρύο**

Έκανε ένα ξεροβόρι και χιόνιζε αραιά. Ο Σπύρος ήρθε και χτύπησε την πόρτα μας.

«Πώς σ' άφησε ο πατέρας σου να τριγυρνάς με τέτοιο καιρό;», του είπα, ανοίγοντας την πόρτα.

Τότε πρόσεξα πως ήταν και ξυπόλητος.

«Τον πατέρα μου τον πιάσανε οι Γερμανοί... Η μητριά μου πούλησε τα πράγματα κι έφυγε, δεν έχουμε πια σπιτικό!».

«Και συ τι κάνεις; Πού βρίσκεσαι; Γιατί δεν ήρθες εδώ σε μένα;».

«Μπα, βρήκα μια παρέα παιδιά, εδώ κατά το Λυκαβηττό που μια φορά μέναμε... Την ημέρα διακονεύουμε,* τη νύχτα κοιμόμαστε σε μια σπηλιά πάνω από τον Άη Σιδέρη...

*ζητιανεύουμε

**Καλά είναι κει... Μόνο κρύωσα...
Βήχω, σα να 'χω πυρετό... Όλο
διψώ... Κάτι καίει μέσα μου...».**

**Τον πήρα μέσα στο σπίτι, του
έδωκα σταφίδες, το μόνο πράγμα
που είχαμε. Ζεστάθηκε λιγάκι κοντά
στη φουφού και, καθώς άπλωσε να
ζεσταθούν τα παγωμένα χεράκια
του, μου φάνηκε σαν ένα πουλάκι
πεσμένο απ' τη φωλιά του.**

**Του είπα να μείνει κοντά μας. Δεν
ήθελε.**

**«Όχι!», μου κάνει. «Δεν αφήνω
την παρέα! Τι θα πουν οι άλλοι;
Μόνο που θα 'ρχουμαι να μου δίνεις
νερό, γιατί όλο διψάω!».**

Κι έφυγε.

**Πέρασε πάλι κάμποσος καιρός
από τότε.**

**Μια μέρα συναντώ το Σπύρο έξω.
Φαινόταν πολύ καλύτερα από
πρώτα. Δεν ήταν έτσι αδύνατος,**

ούτε τόσο ωχρούλης.* Έμοιαζε
μάλιστα και κεφάτος.

«Τώρα είμαι καλά!», μου λέει.
«Έχω ένα φίλο που μ' αγαπά και
μου δίνει φαΐ...».

«Και ποιος είναι αυτός; Είναι της
παρέας σου;».

«Τι λες! Ο φίλος μου είναι φαντά-
ρος. Είναι Ιταλός και λέγεται Τζοβά-
νι!».

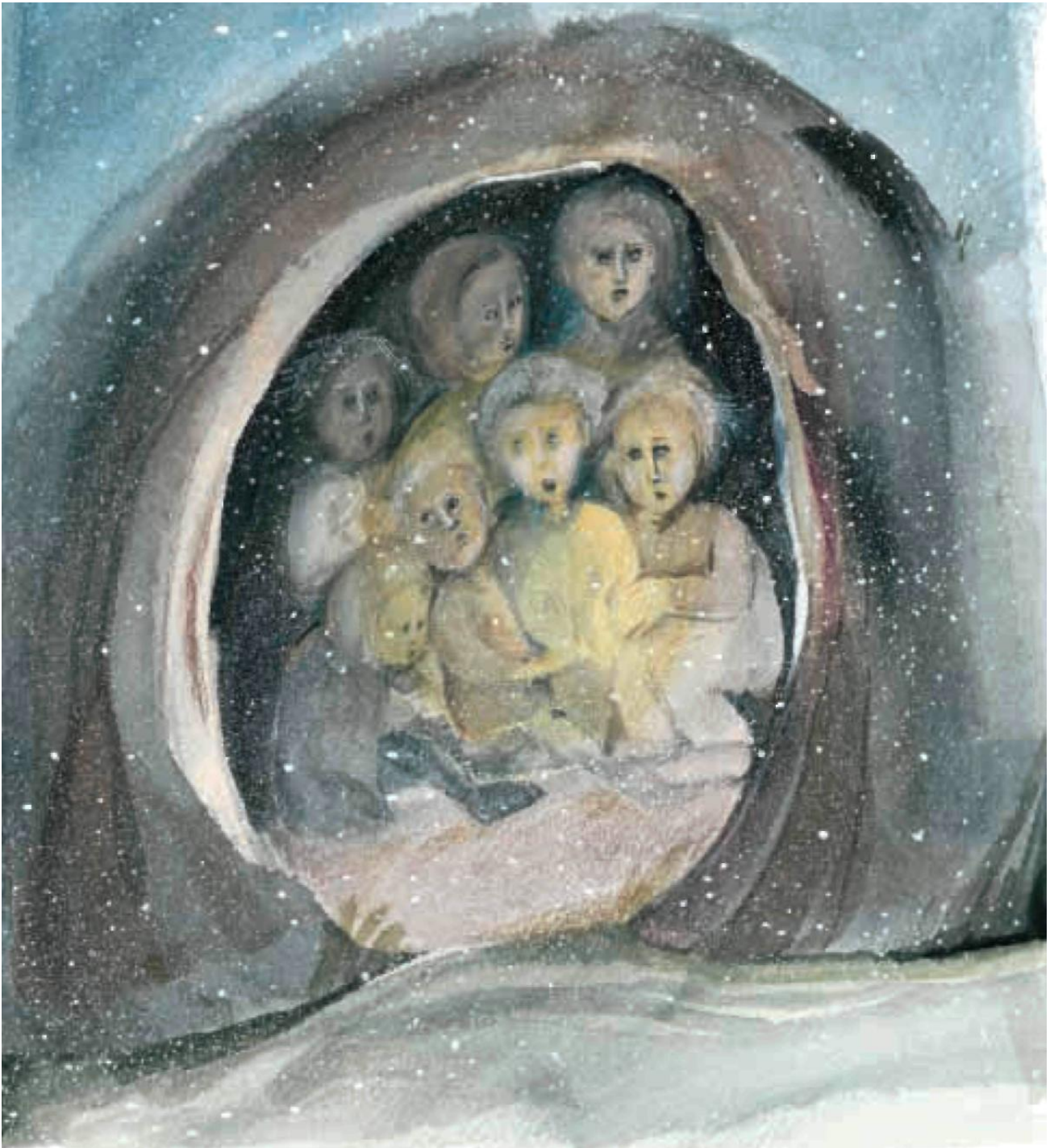
«Ιταλός;», κάνω εγώ με απορία.

«Μάλιστα, Ιταλός! Γιατί τάχα; Δε
βρίσκονται ανάμεσά τους και
καλοί; Δεν μπορεί να 'ναι όλοι τους
κακοί!», έκανε ο Σπύρος με την
παιδιάτικη λογική του.

«Καλά. Και συ πού τον γνώρισες
τον Ιταλό; Κάτσε να μου πεις».

Και το αγόρι άρχισε να λέει
ολόκληρη την ιστορία:

*κιτρινούλης

«Να! Πάνω στο Λυκαβηττό, που κουρνιαζουμε* τη νύχτα, ήρθαν εκεί κοντά στο φυλάκιο Ιταλοί και φυλάνε. Ένα βράδυ το λοιπόν, που ήμαστε καμπόσα παιδιά χωμένα μέσ' αυτού, με το στομάχι αδειανό και τουρτουρίζαμε,** ακούσαμε περπατησιές... Ζαρώσαμε*** το λοιπόν ο ένας κοντά στον άλλον και περιμέναμε. Σε λιγάκι ήρθαν δύο Ιταλοί και στάθηκαν μπροστά στη σπηλιά μας. Ένας από τους δύο άναψε ένα φακό και τον έριξε μέσα. Μας τύφλωσε τα μάτια με το φως. Ο διπλανός μου τόσο φοβήθηκε, που άρχισε να κλαίει. Εγώ δεν μπορούσα να βγάλω τσιμουδιά. Μόνο έτρεμα τόσο πολύ, που στάθηκε

*φωλιάζουμε **τρέμαμε από το
κρύο ***μαζευτήκαμε

ο Ιταλός με το φακό και με κοίταζε και κάτι είπε στον άλλον. Ούτε μας χτύπησαν, ούτε μας διώξαν από κει. Φύγαν χωρίς να πούνε λέξη.

Ακούγαμε τις περπατησιές τους να χάνονται στο σκοτάδι. «Φτηνά τη γλιτώσαμε απόψε!», φώναξε ένας μεγάλος. «Δεν ξαναπατώ εγώ εδώ πέρα... Θα πάω αλλού να κουρνιασώ...». Το ίδιο είπαν και τ' άλλα παιδιά...Μείναμε δυο - τρεις. Είχαμε συνηθίσει τούτην τη σπηλιά και είμαστε και της γειτονιάς. Καθίσαμε...

Το άλλο βράδυ πάμε στη σπηλιά και περιμέναμε ν' ακούσουμε περπατησιές. Θα μας φέρνανε και πάλι ψωμί; Σε λιγάκι ακούμε τα βήματά τους. Δεν τους φοβόμαστε πια τόσο πολύ. Είχαμε ξεθαρρέψει. Ο Ιταλός στάθηκε μπροστά στη σπηλιά, άναψε το φακό και ήρθε

κοντά μας. Έσκυψε πάνωθ'ε μας και με το ένα του χέρι μ'ας χ'αίδευε τα μαλλιά... Θυμήθηκα τον πατέρα μου, που καμιά φορά έκανε έτσι - κι άρχισα σιγά να κλαίω. Πόσον καιρό, σκέφτηκα, χέρι ανθρώπου είχε να μας χ'αϊδέψει, ψειριάρικα και βρόμικα καθώς είμαστε... Και δος του τα δάκρυα να τρέχουν... Ο Ιταλός κάτι μου έλεγε στη γλώσσα του, μα δεν καταλάβαινα. Άρχισε το λοιπόν τσάτρα - πάτρα τα ελληνικά. Έλεγε πως είχε κι αυτός παιδιά και γυναίκα στην Ιταλία. Μας έδειξε και μια φωτογραφία. Ήταν της κορούλας του. Τι όμορφη! Τη λέγανε Λουτσία. Την κοίταζε και τα μάτια του δακρύσανε. Την άλλη μέρα ξανάρθε, μας έφερε δυο φέτες ψωμί και λίγο τυρί... Ύστερα βγάζει από το λαιμό του και περνά στο δικό μου ένα αλυσιδάκι με μια Παναγί-

τσα... Να, δες τηνε τι όμορφη που είναι!... Και από τότε γενήκαμε πρώτοι φίλοι... Τώρα έρχεται κάθε βράδυ και κάτι μας φέρνει. Δε μας αφήνει δίχως ψωμί... Ένα βράδυ μας έφερε και παιχνίδια... Τον φωνάζουμε Τζοβάνι και αυτός χαίρεται. Τον αγαπάμε πολύ. Με τα κουτσοελληνικά του μας είπε πως δεν ήθελε σκοτωμούς, ούτε τον πόλεμο... Σου λέω, είναι καλός άνθρωπος ο Τζοβάνι...».

Αυτά μου διηγήθηκε ο Σπύρος κι έτσι ησύχασα για την τύχη του.

Πέρασε πάλι κάμποσος καιρός.

Η ρόδα γύρισε της τύχης κι έφερε γρουσουζιά στους Ιταλούς. Όσοι δεν ήταν φασίστες πήγαν με τους Συμμάχους. Οι Γερμανοί όμως τους μισούσαν.

Μια μέρα περνούσα από την οδό Πανεπιστημίου. Είδα ένα λόχο

Ιταλών που 'χαν τα κακά τους χάλια. Οι άντρες ήταν κουρελιασμένοι, κατακίτρινοι, ξενηστικωμένοι. Οι Γερμανοί τους πηγαίναν με βρισιές. Ένας φαντάρος δεν μπορούσε να σύρει τα πόδια του και ο λοχίας ο Γερμαναράς τον βάρεσε. Σφίχτηκε η καρδιά μου.

Εκεί δα λοιπόν που καθόμουν και χάζευα, κάνω έτσι και ποιον βλέπω; Το Σπύρο που βάδιζε κοντά στο φίλο του τον Τζοβάνι που κούτσαινε. Του κρατούσε το σάκο και τον βοηθούσε να περπατάει, μ' όλες τις βρισιές που άκουγε απ' το Γερμανό λοχία.

Δραστηριότητες

1. Ποια είναι τα κύρια πρόσωπα της ιστορίας; Μπορείς να μιλήσεις με λίγα λόγια για το καθένα από αυτά;
2. Στο κείμενο ο Σπύρος περιγράφει τη γνωριμία του με τον Τζοβάνι. Πώς θα περιέγραφε ο Τζοβάνι τη γνωριμία αυτή;
3. Υπάρχουν και σήμερα χώρες όπου γίνεται πόλεμος και οι άνθρωποι βασανίζονται από την πείνα. Φέρνουμε πληροφορίες (από τη Unicef και την Action Aid) και τις παρουσιάζουμε στην τάξη.
4. Συγκεντρώνουμε φωτογραφικό ή άλλο υλικό για τους πολέμους και τα προβλήματα που δημιουργούν, και το εκθέτουμε στην τάξη. Με αφορμή το υλικό αυτό συζητούμε για τις ανάγκες των ανθρώπων σε όλες τις εποχές.

Φωτογραφίες από τον καιρό της Κατοχής

Λιλίκα Νάκου (Αθήνα 1903/4 - 1989)

Πεζογράφος και μουσικός. Τα έργα της αναφέρονται στην εφηβική ηλικία, στη θέση της γυναίκας, στα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα πιο γνωστά από αυτά είναι: Γη της Βοιωτίας, Για μια καινούρια ζωή, Η κυρία Ντορεμί, Η κόλαση των παιδιών.

Πρόταση για διάβασμα

**Γιώργης Κρόκος, Τα παιδιά της
ειρήνης, εκδ. Καμπανά.**

Μάρω Δούκα

Εδώ Πολυτεχνείο...

**Το μυθιστόρημα της Μάρως Δούκα
Η αρχαία σκουριά αναφέρεται σε
πρόσφατα ιστορικά γεγονότα της
πατρίδας μας. Το απόσπασμα που
ακολουθεί, σχολιάζει την εξέγερση
του Πολυτεχνείου το Νοέμβριο του
1973. Φοιτητές, εργάτες και μαθη-
τές είχαν κλειστεί μέσα στο κτίριο
του Πολυτεχνείου ζητώντας να
πέσει το δικτατορικό καθεστώς που
είχε επιβληθεί στην Ελλάδα από το
1967. Το βράδυ της 17ης Νοεμβρίου
η στρατιωτική κυβέρνηση, για να
τους διαλύσει, διέταξε το στρατό να
εισβάλει στο Πολυτεχνείο.**

Ακούστηκαν οι σειρήνες του νοσοκομειακού. Ήρθε και στάθηκε μπροστά στην καγκελόπορτα.* Το σημάδευαν στα λάστιχα, απ' την οδό Πολυτεχνείου η Αστυνομία, απ' το Ακροπόλ Παλάς οι ελεύθεροι σκοπευτές, τα επίλεκτα** Σώματα Ασφαλείας. Μεταφέραν σε πρόχειρα φορεία τους τραυματίες. Ανοίγαμε χώρο και τους κοιτάζαμε. Μια κοπέλα δίπλα μου έμπηξε τα κλάματα, φώναζε ότι δεν μπορεί να βλέπει αίματα. Έν' αγόρι την παραμέρισε, κι αυτή συνέχιζε ότι πώς βρέθηκε εδώ μέσα δεν το κατάλαβε. Κατέβηκε, λέει, τ' απόγεμα να δει τι γίνεται. Βούιξε η Αθήνα και κατέβηκε. Βλέπει τη συμμαθήτριά της την Πούλια, και μπήκε

*κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου

**ειδικά εκπαιδευμένα

στον αυλόγυρο.* Κι όσο να πουν τα νέα τούς αρχινούν οι αστυνομικοί τα δακρυγόνα,** πού να φύγει. Περίμενε να ησυχάσουν τα πράγματα, αντ' αυτού, χειροτέρευαν. Και να σου την τώρα εδώ μέσα, άγρια μεσάνυχτα. Θα πεθάνουν οι γονιοί της απ' την αγωνία τους. Ένα δίσκο τούς είχε πει πως κατεβαίνει ν' αγοράσει. Αλλά πού 'ν'*** την τώρα;

Πήγαινε να σκάσει σοβαρή και φοβισμένη· όσο την καλοκοίταζα, τόσο τη συμπονούσα. Έδειχνε αποσβολωμένη**** μ' όλα που γίνονταν μπρος στα μάτια της. Την αγκάλιασα και της λέω: μη φοβάσαι, εδώ μέσα είσαι ασφαλής. Έρχεται και τ' αγόρι από κοντά. Την παρη-

*αυλή **αέρια που προκαλούν
δάκρυα ***είναι ****έκπληκτη

**γορεί ότι περιφρουρούμε* γερά τα
κάγκελα - είμαστε μια μεραρχία**
ψυχωμένοι που δε θα τους
αφήσουμε να περάσουν.**

**Από επέτειο της εξέγερσης
του Πολυτεχνείου (φωτογραφία)**

**Έχομε πληροφορηθεί ότι άρχισαν
να κινούνται τανκς με κατεύθυνση το**

***προστατεύουμε**

****στρατιωτική μονάδα**

**Πολυτεχνείο, ωστόσο πιστεύουμε
ότι πρόκειται για εκφοβισμό και
τρομοκρατία. Τ' ασφυξιογόνα* που
έριξαν ήταν η απόδειξη πως έχουν
χάσει την ψυχραιμία τους. Ήθελαν
να πανικοβάλουν και να διαλύσουν
τις χιλιάδες του κόσμου που μας
παραστέκονταν. Με την έκταση που
πήρε η κατάληψη,** την απήχηση
που έχει, θα 'ναι σαν να σκάβουν το
λάκκο τους, αν μας επιτεθούν. Και
γενικά καθήκον μας, αυτήν τη νύ-
χτα, να ελπίζουμε. Απόψε πεθαίνει
ο φασισμός και το πιστεύουμε.
Δεν μπορούσα ώρα 11.30' να
φανταστώ το τέλος αυτής της
νύχτας. Ψάλλουν τον Εθνικό Ύμνο.
Τ' αυτοκίνητα του Ερυθρού Σταυρού**

***αέρια που δυσκολεύουν την
αναπνοή**

****κυρίευση του κτιρίου**

στην πόρτα. Ψηλά, στο ταρατσάκι του θυρωρείου υπάρχουν ακόμη παιδιά.

**Στον αυλόγυρο του Πολυτεχνείου
(φωτογραφία)**

Δραστηριότητες

1. Πώς νιώθουν το αγόρι και η κοπέλα που βρίσκονται μέσα στο Πολυτεχνείο;

2. Αν η κοπέλα μπορούσε να επικοινωνήσει με τη μητέρα της στο τηλέφωνο, τι θα της έλεγε;
3. Συνεχίζουμε το κείμενο. Τι φαντάζεστε ή τι ξέρετε ότι έγινε μετά;
4. Βρίσκουμε από άλλα λογοτεχνικά κείμενα και καταγράφουμε διάφορα σημαντικά γεγονότα που βοήθησαν στους αγώνες για την ελευθερία. (Μπορούμε να παρουσιάσουμε τα γεγονότα αυτά, χρησιμοποιώντας και φωτογραφικό υλικό).

Μάρω Δούκα (Χανιά 1947)

Σύγχρονη πεζογράφος. Σπούδασε αρχαιολογία. Τα θέματα των βιβλίων της τα αντλεί από το ιστορικό παρελθόν και από τη σύγχρονη πραγματικότητα. Μερικά έργα της είναι: Η αρχαία σκουριά, Οι λεύκες

ασάλευτες, Ένας σκούφος από πορφύρα, Η πηγάδα, Πού 'ναι τα φτερά.

Προτάσεις για διάβασμα

Βούλα Μάστορη, Κάτω απ' την καρδιά της, εκδ. Πατάκη. Μαρία Καλογεράκη, Μαμά τι συνέβη στο Πολυτεχνείο, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Δημήτρης Ραβάνης-Ρεντής

Χαρμόσυνο γεγονός

Aυτή τη στιγμή, Έλληνες, αυτή
τη στιγμή,
στην πόρτα μας σταμάτησε

ένα τανκ!

Ο λοχαγός σήκωσε το χέρι και
μας χαιρέτησε!

Αυτή τη στιγμή, Έλληνες, αυτή
τη στιγμή,

Ο στρατός είναι δικός μας,
δεν θα μας χτυπήσουν!

Αυτή τη στιγμή σήκωσε το χέρι και
μας χαιρέτησε

ένας λοχαγός. Δεν θα μας
χτυπήσουν!
Μόνο το σίδερο είναι δικό τους,
οι καρδιές είναι δικές μας.
Δεν θα μας χτυπήσουν.
Αυτή τη στιγμή,
αδελφώνονται στους δρόμους
πολίτες και φαντάροι.
Δεν θα μας χτυπήσουν!
... ένα άλλο χέρι σηκώθηκε
και διέταξε “πυρ!”...».

Δραστηριότητες

1. Ακούμε το μαγνητοφωνημένο ντοκουμέντο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου.

2. Γράφουμε σε χαρτόνια συνθήματα του Πολυτεχνείου, όπως «Κάτω η Χούντα», «Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία» και άλλα.

Μπορούμε να τα αναρτήσουμε στην τάξη ή στην αυλή του σχολείου μας.

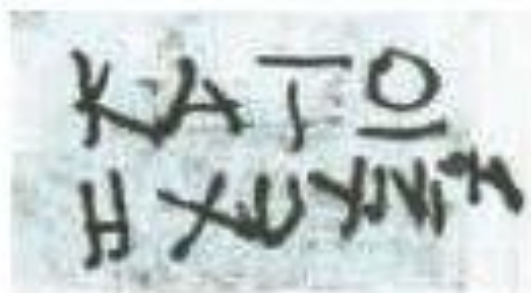
3. Φανταζόμαστε ότι παρακολουθούμε από κοντά την εξέγερση του Πολυτεχνείου.

Σηκώνουμε το χέρι μας και χαιρετούμε τους φοιτητές. Τι θα τους λέγαμε;

4. Συζητούμε με τους γονείς μας για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.

Συνθήματα του Πολυτεχνείου

Δημήτρης Ραβάνης-Ρεντής

(1925 - 1996)

Έζησε ως πολιτικός πρόσφυγας για πολλά χρόνια στο εξωτερικό, όπου ανέπτυξε πλούσια λογοτεχνική δράση. Στην Κατοχή ασχολήθηκε με το θέατρο του βουνού. Έγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιήματα και θεατρικά έργα για παιδιά, καθώς και πολλά τραγούδια. Κυριότερα έργα του: Ο δρομάκος με την πιπεριά, Μύθοι, μύθοι παραμύθι, Παιδιά της Αθήνας, Η ωραία Ελένη των γαϊδάρων.

Πρόταση για διάβασμα

Ζωρζ Σαρή, Τα γενέθλια, εκδ. Πατάκη.

Μαρία Πυλιώτου

Χαρούμενοι χαρταετοί

Το διήγημα αναφέρεται στην κατάσταση που ακολούθησε μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο το 1974 και το διαχωρισμό των Ελληνοκύπριων από τους Τουρκοκύπριους.

Όταν έφευγαν φορτωμένοι όλα τους τα πράγματα, κανένας δεν μπορούσε να πείσει το Γλαύκο πως δε θα γύριζε σύντομα πίσω. Κι όμως πέρασε ένας ολόκληρος χρόνος. Ο πόλεμος τελείωσε, οι πυροβολισμοί, οι βομβαρδισμοί

σταμάτησαν, κι αυτοί που έφευγαν μέσα στη φωτιά αποφάσισαν να γυρίσουν. Το σπίτι τους βρισκόταν στα «σύνορα».

Κανένας δεν μπορούσε να τους εμποδίσει: «Καλέ, δε φοβάστε; Δυο βήματα πιο κάτω... Θεέ μου, αν ξαναρχίσουν;». Πιο πολύ απ' όλους ήθελαν τα παιδιά. Ο Γλαύκος και η Δανάη. Ένα χρόνο μακριά από το σπίτι τους το νοστάλησαν. Την αυλή, τις βεράντες, τα δωμάτια. Και τη μεγάλη τάρατσα. Σαν έφτασαν, δεν ένιωσαν τίποτα από το φόβο που προσπαθούσαν οι άλλοι συγγενείς και φίλοι να τους μεταδώσουν. Ήταν ένα ήρεμο απριλιάτικο δειλινό. Ο ουρανός στη δύση ολοκόκκινος έκανε τα δυο παιδιά να μελαγχολήσουν και να νοσταλήσουν τους παλιούς καλούς φίλους.

Βοήθησαν όλοι και τακτοποιήθηκαν τα πάντα: έπιπλα, ρούχα, μαγειρικά σκεύη, βιβλία, όλα μέχρι το βράδυ. Κοιμήθηκαν κουρασμένα, ωστόσο ικανοποιημένα που γύρισαν στο πατρικό τους σπίτι.

Ξημέρωσε Κυριακή. Ανοιξιάτικη δροσερή. Τι έκπληξη, Θεέ μου. Στο δωμάτιό τους ένας μεγάλος χαρταετός.

- Σ' ευχαριστούμε, πατέρα.

Είναι σίγουρα πως κάθισε αργά το βράδυ να τους τον φτιάξει, για να μπορέσει να τους χαρίσει την πρώτη κυριακάτικη χαρά στο δικό τους σπίτι. Από μικρά παιδιά παίζανε με τους χαρταετούς τέτοια εποχή. Μαζί κι ο πατέρας που έκανε πάντα σα μικρό παιδί.

- Σ' ευχαριστούμε, είπανε ξανά και τον φίλησαν.

Χαρούμενα και τα δυο ανέβηκαν στην ταράτσα. Ο αέρας πρωινός - δροσερός φυσούσε από το Νότο. Και νότος κιάλας ο χαρταετός όμορφος - καμαρωτός να πετά κι όλο να τραβά κατά το Βορρά. Ο σπάγκος ήταν μακρύς και γερός. Τον άφησαν όλο. Πόσο όμορφα νιώθανε. Σαν τον παλιό καλό καιρό.

Ξαφνικά λίγο πιο κάτω κατά το Βορρά, λίγο πιο πέρα από τη «γραμμή»* από μια άλλη ταράτσα αντίκρυ,

***διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους**

δυο άλλα παιδιά κουνούσαν τα χέρια χαρούμενα και ξεφώνιζαν.

- Σίγουρα μας καλωσορίζουν, ψιθύρισε ο Γλαύκος.

- Πρέπει και μεις να φωνάξουμε να μας ακούσουν, σκέφτηκε η Δανάη.

- Τι να πούμε;

- Να, κάτι για να δείξουμε πως θέλουμε να 'μαστε «φίλοι».

Δυο τaráτσες, τέσσερα παιδιά, μια «γραμμή» ανάμεσά τους κι ένας χαρταετός. Ακόμα κι ένα νήμα γερό που ξεκινά από τούτα τα παιδιά και φτάνει με το χαρταετό ως τ' άλλα.

- Εγώ λέω να γράψουμε στο χαρταετό ένα μήνυμα.

- Κατάλαβα. Δηλαδή κάτι που να λέει πως δε θέλουμε πολέμους. Θέλουμε να ζήσουμε αδελφωμένα...

Την άλλη μέρα ο χαρταετός έγγραφε: «ΕΙΡΗΝΗ, ΑΓΑΠΗ».

Ευτυχώς φυσούσε πάλι από το

Νότο. Τι όμορφα! Ακόμα κι ο ίδιος ο χαρταετός βιαζόταν να πετάξει και να φτάσει γοργότερα στ' αντικρινά παιδιά.

- Μα αν δεν ξέρουν ελληνικά; Αν δεν μπορέσουν να το διαβάσουν; σκέφτηκε ο Γλαύκος.

- Δεν έχει σημασία, θα καταλάβουν. Θα το νιώσουν.

Πραγματικά. Ήταν ένα χαρούμενο συναπάντημα.* Με χαρούμενα ξεφωνητά μια απ' εδώ και μια απ' εκεί πέρασαν όλο το δειλινό τους χωρίς να βαρεθούν.

Την επομένη σαν βγήκαν να πετάξουν το χαρταετό απογοητεύτηκαν. Ο αέρας φυσούσε από το Βορρά. - Πώς θα καταλάβουν οι φίλοι μας τώρα πως είμαστε στην τάρτασα;

***συνάντηση**

Έμειναν αρκετή ώρα να κοιτάζον λυπημένα κατά τη μεριά των απέναντι φίλων. Πώς θα στείλουν σήμερα το μήνυμά τους;

Ξαφνικά ένας χαρταετός φάνηκε να ξεκινά από την άλλη μεριά και να φτάνει ως τη δική τους ταράτσα. Πέρασε κι αυτός τη «γραμμή» πάνω από τα φυλάκια και τα σύρματα και νάτον περήφανος μπροστά τους. Κάτι έγραφε κι αυτός σε μια γλώσσα που δεν ήξεραν να τη διαβάσουν. Όμως τα παιδιά κατάλαβαν, ένωσαν το μήνυμά τους και φώναξαν χαρούμενα:

- Ζήτω...

Ξεφώνιζαν κι αυτά, ξεφώνιζαν κι εκείνα. Ήταν μια χαρούμενη, τρελή ανταλλαγή ζητωκραυγών, αγάπης, φιλίας. Βλέποντάς τα ένας ξένος ποτέ δεν θα πίστευε πως ένα χρόνο πριν η ανταλλαγή αυτή ήταν φωτιά, σφαίρες, αίμα, θάνατος. Όχι, προς Θεού, η ανταλλαγή αυτή δε γινόταν από παιδιά. Αν τα ρωτούσαν, θα 'ταν όλα αλλιώςτικα...

Οι παιδικές καρδιές βρήκαν το φυσικό τους ρυθμό.

Ξέχασαν τα λάθη των μεγάλων.

Δυο τaráτσες, τέσσερα παιδιά, μια «γραμμή» ανάμεσά τους κι ένας χαρταετός κάθε φορά που φυσά από Νότο ή από Βορρά. Και το νήμα τόσο γερό να ξεκινά πότε από τούτα κι άλλοτε από κείνα τα παιδιά και να δένει γερά τις καρδιές τους.

- Αν τέτοιους χαρταετούς, σκέφτηκε

η Μάνα, αφήσουμε όλοι να πετάξουν, τότε θα σβήσουν από μόνες τους οι «γραμμές», τότε θα λειώσουν τα σύρματα. Δεν θ' αντέξουν κάτω από τέτοια αγάπη...

Δραστηριότητες

- 1. Τι νομίζετε ότι συμβολίζει ο χαρταετός στο διήγημα αυτό;**
- 2. Γιατί δεν μπορούν να συναντηθούν τα παιδιά και να πετάξουν όλα μαζί τους χαρταετούς τους;**
- 3. Συναντιούνται δύο παιδιά, ένα από κάθε «μεριά», και συζητούν για την κατάσταση στο νησί τους. Μπορείτε να φανταστείτε το διάλογο τους;**

4. Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες και η καθεμιά (ύστερα από προτάσεις των μελών της) προτείνει τρόπους με τους οποίους μπορεί να γίνει ο κόσμος μας καλύτερος.

Μαρία Πυλιώτου

(Λευκόνοικο Κύπρου 1935)

Δασκάλα και συγγραφέας βιβλίων για παιδιά. Τα θέματά της είναι εμπνευσμένα από την ιστορία του νησιού της. Έγραψε τα βιβλία: Χαρούμενοι χαρταετοί, Τα παιδιά του ήλιου, Το κάστρο μας, Το ασημένιο καπνιστήρι, Η αρβύλα που 'γινε βαρκούλα.

**Μετά την εισβολή,
το 1974
(φωτογραφία)**

Προτάσεις για διάβασμα

**Φιλίσα Χατζηχάνα, Η Ντιντόν,
ο Παβελάκης μου κι εγώ, εκδ.
Καστανιώτη**

**Λεία Καραβία – Θερπίλ Ουράλ, Ένα
θαλασσινό γεφύρι, εκδ. Φυτράκη.**

Κυριάκος Χαραλαμπίδης

Αιγιαλούσα

Το ποίημα αυτό αναφέρεται στα γεγονότα που ακολούθησαν την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974, δηλαδή στην κατοχή ενός μέρους του νησιού και στη βίαιη απομάκρυνση των κατοίκων του. Το συγκεκριμένο απόσπασμα περιγράφει ένα τέτοιο γεγονός.

Δυο μέρες πριν να φύγουμε
ήρτε* κείνος
που θα στρογγυλοκάθονταν
στο σπίτι.

Γυρεύει το κλειδί. Του λέω:

**«Εγώ κλειδί
δεν έχω και δεν έχει το χωριό μας.
Εμείς ξεκλείδωτα είχαμε τα σπίτια
γιατί κανένας δεν καταδεχόταν
να μπει μέσα στου άλλου την
αυλή».**

**Δεν είπε τίποτα, έφυγε, ξανάρτε
την άλλη μέρα. Του είπα:**

**«Έλα πιάσε
τούτο το πιάτο, φώναξε τον σκύλο
να του το δώσεις να σε συνηθίσει,
για να μην κλαίει το κτηνόν** μας
όταν θα 'χουμε φύγει». Το έπιασε,
του φώναξε,
όμως ο σκύλος του 'δειξε τα δόντια.
Χαμαί* το πιάτο. Κίνησε να φύγει.
Του λέω: «Μίαν χάριν από σένα·
έπαρε ως αύριον 'πομονήν**
στ' ανάθεμαν να πάμεν**

***ήρθε**

****το ζώο**

κι ύστερα να 'ρτεις να 'μπεις μες
στο σπίτι».

Την άλλη μέρα έδεσα τον σκύλο
να μην μας ακλουθά,^{***} το πλάσμαν
του Θεού.

Του έβαλα φαΐ, νερό κι εμπήκαμε
ο άντρας μου κι εγώ στο φορτηγό.

*χάμω **κάνε υπομονή
***ακολουθεί

Δραστηριότητες

1. Μπορείτε να περιγράψετε με
δικά σας λόγια το γεγονός που
αναφέρεται στο ποίημα;

2. Πού φαντάζεστε ότι πήγαν με το φορτηγό οι ιδιοκτήτες, όταν διώχτηκαν από το σπίτι τους; Μπορείτε να συνεχίσετε την ιστορία;

3. Τι να έγινε ο σκύλος;

4. Αφού διαβάσετε με προσοχή τα λόγια του ιδιοκτήτη του σπιτιού, να μιλήσετε για τα συναισθήματα του. (Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε στίχους και φράσεις ή λέξεις του ποιήματος).

5. Χάνετε κάτι που αγαπάτε πολύ. Πώς νιώθετε; Τι θα θέλατε εκείνη τη στιγμή;

Κυριάκος Χαραλαμπίδης

(Άχνα Κύπρου 1940)

Ποιητής και εκπαιδευτικός. Μεγάλωσε στην Αμμόχωστο και σπούδασε

Ιστορία και Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Στα ποιήματά του τον απασχολεί κυρίως η μοίρα της Κύπρου και οι περιπέτειες του ελληνισμού. Ποιητικές συλλογές του είναι οι εξής: Πρώτη πηγή, Η άγνοια του νερού, Το αγγείο με τα σχήματα, Αχαιών ακτή, Μεθιστορία, Δοκίμιν.

Κύπρος, Κατεχόμενα (φωτογραφία)

Πρόταση για διάβασμα

Μαρία Πυλιώτου, Το ασημένιο καπνιστήρι, εκδ. Πατάκη.

«Υγείά μου, πλούτη μου»

**Στο δρόμο και στο πάλεμα
και στο λιθάρι,
στων ευγενών αγώνων
λάμπει την ορμή...**

Κωστής Παλαμάς

Ευγένιος Τριβιζάς

Η Δόνα Τερηδόνα

Ζούσε κάποτε στην Ισπεπονία μια πεντάμορφη κυρά που τη λέγανε Δόνα Τερηδόνα. Η Δόνα Τερηδόνα είχε το πιο γλυκό και φωτεινό χαμόγελο του κόσμου. Όσο γλυκό και φωτεινό όμως ήταν

το χαμόγελό της, τόσο μοχθηρή και ύπουλη ήταν η ψυχή της.

Κάθε πρωί η Δόνα Τερηδόνα ρωτούσε τον καθρέφτη της, έναν αστραφτερό καθρέφτη με χρυσή, γυαλιστερή κορνίζα:

- Καθρέφτη, καθρεφτάκι, ποια στον κόσμο αυτό έχει το χαμόγελο το πιο γλυκό;

- Αναμφισβήτητα εσείς, Δόνα Τερηδόνα, και αυτό δεν το λέω για να σας κολακέψω, απαντούσε ο καθρέφτης.

Μια μέρα συνέβη κάτι το εντελώς αναπάντεχο. Η Δόνα Τερηδόνα ρώτησε, όπως συνήθιζε, τον πιστό της καθρέφτη:

- Καθρέφτη, καθρεφτάκι, ποια στον κόσμο αυτό έχει το χαμόγελο το πιο γλυκό;

- Το ομορφότερο χαμόγελο στον κόσμο το έχει η Λουκία.

- Τι έκανε, λέει; Λουκία; Ποια είναι αυτή η χαζο-Λουκία;
- Δεν την ξέρεις;
- Όχι! Πού να την ξέρω;
- Είναι ένα κοριτσάκι, που μόλις μετακόμισε στη γειτονιά μας.

Την άλλη μέρα η Δόνα Τερηδόνα έβαλε σε εφαρμογή το σατανικό της σχέδιο. Πρώτα απ' όλα έστειλε τρεις γορίλες με σομπρέρο* που είχε στη δούλεψή της, να αρπάξουν τον οδοντογιατρό της περιοχής και να τον φυλακίσουν στα ανήλιαγα** υπόγεια του πύργου της.

Ύστερα άνοιξε ένα ζαχαροπλαστείο στην οδό Ουράνιου Τόξου, ακριβώς απέναντι από το σπίτι που έμενε η Λουκία.

Όταν το άλλο πρωί η Λουκία βγήκε στο δρόμο, για να πάει στο σχο-

*μεγάλο καπέλο

**σκοτεινά

Λείο, είδε το ζαχαροπλασείο με τις βιτρίνες φίσκα* από τούρτες, σοκολατάκια, πάστες και λουκουμάκια. Τα λιγουρεύτηκε και μπήκε μέσα.

- Καλημέρα σας.

- Καλημέρα! τη γλυκοχαιρέτησε η Δόνα Τερηδόνα μ' ένα πλατύ χαμόγελο. Τι επιθυμείς, καλό μου κοριτσάκι;

- Αυτά εδώ τα γλειφιτζούρια, τα μεγάλα, τα στριφογυριστά, με τα τρία χρώματα, πόσο έχουνε;

- Δωρεάν.

*γεμάτες

- Τότε θα πάρω ένα ή μάλλον τρία. Κι αυτές εδώ οι τρούφες;
- Οι τρούφες; Για να δω τον τιμοκατάλογο... Δωρεάν!
- Αλήθεια; Βάλτε μου τότε μισό κιλό ή μάλλον ενάμισι.

Η Δόνα Τερηδόνα περίμενε μερικές μέρες, για να δώσει τον καιρό στη Λουκία να φάει τα ψώνια της, και ρώτησε νωχελικά* τον καθρέφτη:

- Καθρέφτη, καθρεφτάκι, ποια στον κόσμο αυτό έχει το χαμόγελο το πιο γλυκό;
- Ε, δεν είπαμε; αποκρίθηκε ο καθρέφτης. Η Λουκία!
- Ποια Λουκία, μωρέ; Είσαι στα καλά σου; Δε χαλάσανε τα δόντια της;
- Όχι.
- Γιατί;

*βαριεστημένα

- Επειδή η Λουκία δεν είναι καμιά χαζούλικη μικρούλα. Είναι τετραπέρατη. Κάθε βράδυ πλένει καλά καλά τα δόντια της. Ποτέ, μα ποτέ δεν το ξεχνάει.

Η Δόνα Τερηδόνα κάλεσε τους γορίλες με τα σομπρέρο, τους έδωσε ένα τσουβάλι και τους είπε:

- Πηγαίνετε στο σχολείο της Λουκίας. Μόλις τη δείτε να στρίβει τη γωνία, ριχτείτε της, αρπάξτε την και κουβαλήστε την εδώ.

- Μάλιστα. Στις προσταγές σας.

Οι γορίλες πήρανε ένα τσουβάλι, ανεβήκανε στη μοτοσικλέτα τους, πήγανε στο σχολείο και περιμένανε κρυμμένοι πίσω από μια βελανιδιά. Μόλις είδανε τη Λουκία να βγαίνει, χυμήξανε, την αρπάξανε, τη βάλανε στο τσουβάλι, την πήγανε στον πύργο και την κλειδώσανε σε ένα δωμάτιο που το είχε ετοιμάσει

ειδικά για το σκοπό αυτό η Δόνα Τερηδόνα.

Κάθε μέρα οι γορίλες πήγαιναν στο κελί της Λουκίας τα πιο εξαίσια ζαχαρωτά!

- Όχι! Όχι! Όχι!!! Δε θα τ' αγγίξω, έλεγε μέσα της. Δε θα τ' αγγίξω, γιατί δεν έχω μαζί μου οδοντόβουρτσα και θα χαλάσουνε τα δόντια μου αν τα φάω.

Όσο περνούσαν όμως οι μέρες και δεν έβαζε μπουκιά στο στόμα της, τόσο πιο δύσκολο ήταν να αντιστέκεται στον πειρασμό.

Την έβδομη μέρα οι γορίλες φέρανε στο κελί μια υπέροχη, τεράστια, πανέμορφη, δεκαώροφη γαμήλια τούρτα. Η Λουκία δεν άντεξε άλλο, άρπαξε το κουτάλι, πήρε μια μεγάλη, μια πελώρια, μια τεράστια κουταλιά και ετοιμάστηκε να τη βάλει στο στόμα της.

- Συγνώμη! άκουσε τότε μια ψιλή
φωνίτσα. Εσύ είσαι η Λουκία;

- Ναι. Ποιος μιλάει;

- Εγώ. Το γκρίζο ποντίκι με την
κίτρινη ουρά. Εδώ στο πάτωμα.
Σου 'φερα ένα μήνυμα. Είναι
δεμένο στην ουρά μου με μια
κόκκινη κλωστή.

- Μήνυμα; Ποιος
το στέλνει;

- Διάβασέ το
και θα δεις.

Η Λουκία πήρε το μήνυμα και το
διάβασε.

Λουκία,

Είμαι ο Θανάσης ο οδοντίατρος.
Βρίσκομαι φυλακισμένος στο
αντικρινό κελί. Σε θαυμάζω, Λουκία.
Αλλά δεν υπάρχει λόγος να χαλάς τη
ζαχαρένια σου. Κάνε ό,τι σου πει

ο Ποντικοσουρταφέρτας, το έμπιστο ποντίκι που σου έφερε το μήνυμα.

Με ανυπόκριτο* θαυμασμό
Θανάσης Πολφός

-Τι πρέπει να κάνω; ρώτησε η Λουκία.

- Να ξεγελάσεις τη Δόνα Τερηδόνα, εξήγησε ο Ποντικοσουρταφέρτας.

- Μπα, αλήθεια; Και πώς, παρακαλώ, θα την κάνω να πιστέψει ότι έφαγα την τούρτα, αν δεν τη φάω;

- Θα τη φάω εγώ και η παρέα μου.

- Και πώς θα την κάνω να πιστέψει ότι χαλάσανε τα δόντια μου;

- Θα τα μαυρίσεις με το καρβουνάκι.

- Ποιο καρβουνάκι;

- Αυτό που μου έδωσε ο κύριος Πολφός.

*ειλικρινή

Πέσανε όλα πάνω στη γαμήλια τούρτα και ώσπου να πεις «ΠΟΝΤΙΚΟ-ΟΥΡΑ», δεν είχε μείνει ούτε ψίχουλο. Στο μεταξύ η Λουκία μαύρισε με το καρβουνάκι τα δόντια της.

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκαν βήματα. Ήταν η Δόνα Τερηδόνα και οι γορίλες που έρχονταν να δουν αν η Λουκία είχε φάει την τούρτα.

- Για να δω τα δοντάκια σου, είπε μελιστάλαχτα η Δόνα Τερηδόνα. Για άνοιξε το στοματάκι σου!

- Ορίστε, χαμογέλασε η Λουκία.

- Βλέπω ότι μαυρίσανε τα δοντάκια σου.

- Αλήθεια; Τι κρίμα!

- Κατάμαυρα είναι.

Έχουνε τα μαύρα τους τα χάλια. Δίνε του τώρα. Και αν θες τη συμβουλή

μου, μην πολυχαμογελάς, γιατί, αν τύχει να σε δει κανείς, θα του κοπεί η χολή του, και ποιος τον σώζει!

- Ευχαριστώ για την ευγενική σας συμβουλή, καλή μου κυρία. Θα τη λάβω σοβαρά υπ' όψη μου. Μπορώ να πηγαίνω τώρα;

- Μπορείς! απάντησε η Δόνα Τερηδόνα. Αφήστε την ελεύθερη, έδωσε εντολή στους γορίλες. Και τον οδοντογιατρό επίσης. Δεν τον χρειαζόμαστε πια. Έτσι που έγιναν τα δόντια τής χαζούλας, δε θεραπεύονται με τίποτα.

Δραστηριότητες

1. Διασκευάζουμε την ιστορία σε κόμικς και την παρουσιάζουμε στην τάξη.
2. Μοιραζόμαστε σε τρεις ομάδες: η πρώτη θα γράψει για τη Δόνα, η δεύτερη για τη Λουκία και η τρίτη για το μαγικό καθρέφτη. Κάθε ομάδα διαβάζει την ιστορία της στην τάξη.
3. Δημιουργούμε μια φανταστική ηρωίδα, της δίνουμε το όνομα «Μάχη Συνάχι» και γράφουμε τη βιογραφία της.

Ευγένιος Τριβιζάς (Αθήνα 1946)

Διδάσκει σε Πανεπιστήμιο της Αγγλίας. Έχει γράψει παραμύθια, μυθιστορήματα, θεατρικά έργα και ποιήματα. Χρησιμοποιεί το χιούμορ και τη

φαντασία για να μιλήσει στα παιδιά για θέματα όπως η καταστροφή της φύσης, η ειρήνη, οι σχέσεις των ανθρώπων. Μερικά από τα έργα του: Ο χιονάνθρωπος και το κορίτσι, Τα τρία μικρά λυκάκια, Το όνειρο του σκιάχτρου οι σειρές: Η Χαρά και το Γκουντούν και Το νησί των πυροτεχνημάτων, Φρουτοπία (κόμικς), Το τηγάνι του δήμιου.

Πρόταση για διάβασμα

Αγγελική Βαρελλά, «Το ελεφαντάκι που είχε πονόδοντο», από το βιβλίο Δράκε, δράκε, είσ' εδώ; εκδ. Πατάκη.

Σοφία Ζαραμπούκα

Ο ωραίος Δαρείος

Όποιος τον έβλεπε να κάθεται και να καμαρώνει στο παράθυρο έσκαγε απ' τη ζήλια του.

Ήταν λεπτός με πράσινα μάτια, γκρίζος, γυαλιστερός, με κόκκινο λουράκι.

Αμίλητος, πίσω απ' το τζάμι, καμιά φορά ακίνητος για ώρες, έμοιαζε ψεύτικος.

Ζούσε με το αφεντικό του, τον κύριο Τίτο, που ήταν διαιτολόγος-μουσικολόγος.

Ήξερε δηλαδή όλες τις τροφές και τι πρέπει να τρώει ο καθένας, και όλες τις μουσικές και τα όργανα.

Κάθε πρωί ο Δαρείος και ο διαι-

τολόγος Τίτος τρώγανε το ίδιο πρωινό.

Ένα αυγό, πορτοκαλάδα, γάλα και ψωμί με μέλι.

Ο Δαρείος τηγανητό.

Ο Τίτος βραστό.

Ο Δαρείος γάλα.

Ο Τίτος πορτοκαλάδα.

Ψωμί με μέλι και οι δύο.

Ο Δαρείος βλέπει τηλεόραση μόνο αν έχει Μίκυ Μάους. Αλλιώς, ξαπλώνει στον καναπέ και διαβάζει Μίκυ Μάους. Καμιά φορά ανεβαίνει στο πρεβάζι του παράθυρου και χαζεύει έξω τη νυχτερινή ζωή των άλλων γάτων. Εκεί, γύρω απ' τις σακούλες με τα σκουπίδια, είναι όλοι μαζεμένοι. Ένας γάτος έχει βρει κάτι καλό κι ο άλλος τον κυνηγάει. Ένας μικρούλης τρώει τσιπς και ένας ψωριάρης βρήκε μια πάστα μισοφαγωμένη.

«Αυτή είναι ζωή», λέει μέσα του ο Δαρείος, «γεμάτη περιπέτειες...».

Από βδομάδα, δηλαδή τη Δευτέρα που μας έρχεται, ο Τίτος πάει ταξίδι.

Ο Δαρείος θα μείνει μόνος του επτά μέρες.

- Σου έχω αφήσει φαγητό, αλλά μην ξεχνάς κάθε μέρα τη σαλάτα, είπε, τον χάρησε, πήρε το λαγούτο* του κι έφυγε.

Εκείνο το πρώτο βράδυ της Δευτέρας, χωρίς καθόλου να διστάσει, ο Δαρείος αποφάσισε να φάει έξω!

- Τι ωραία η ζωή του δρόμου...

Τρία μερόνυχτα έμεινε έξω ο Δαρείος.

Γνωρίστηκε με τον περιπτερά κι έφαγε γαριδάκια και σοκολάτες με την καρδιά του.

***μουσικό όργανο με χορδές**

Κοιμήθηκε κάτω απ' τα σταματημένα αυτοκίνητα και η γούνα του γέμισε λάδια.

Είχε μπροστά του κάμποσες μέρες μέχρι να γυρίσει ο Τίτος. Έφαγε ξανά μια πάστα, σκέτο πάχος από κρέας, μισό μπιφτέκι από κιμά, με σάλτσα από μπουκάλι, και μαγιονέζα με αυγά κι ένα σωρό τηγανητά.

Νόμιζε ότι θα σκάσει.

Στομάχιασε.

«Ώρα να συμμαζευτώ», σκέφτηκε ο Δαρείος. «Δεν αισθάνομαι καλά».

Αποχαιρέτησε την παρέα και πήγε να μπει στο σπίτι του από την τρύπα της κουζίνας. Αδύνατον. Έβαλε το κεφάλι, αλλά δεν περνούσε η κοιλιά. Ο Δαρείος είχε γίνει διπλός από την τρύπα.

«Τώρα τι θα γίνει; Πρέπει να κάνω δίαιτα μερικές μέρες, αλλιώς θα 'ρθει ο Τίτος και θα είμαι ακόμα έξω».

Αλλά στο δρόμο δεν έχει καλό φαΐ: ψάρι, κρέας και σαλάτα, όσπρια, λαχανικά και φρούτα, γάλα, γιαούρτι και τυρί, και από λίγο όλα. Έξω τρως ό,τι σου τύχει. «Θα φάω σκουπίδια, τι να κάνω, αλλά θα πάω στο γυμναστήριο», σκέφτηκε.

Κάθε μέρα γυμναζότανε δύο ώρες, αλλά τίποτα. Έμενε το ίδιο χοντρός.

Όσπου ένα βράδυ είδε φως στο παράθυρο του σπιτιού του.

Πήγε από κάτω και νιαούριζε να τον ακούσει ο Τίτος. Άδικα ξελαιμιαζότανε.

Μέσα ακούγαν μουσική και τρώγαν μαριδίτσα.

Να πάρει η ευχή, ήταν και Τρίτη, που έχουμε ψάρι. Ας ήταν και σκέτη σαλάτα, ας

ήταν μπάμιες με κοτόπουλο, αλλά
ας του άνοιγε...

Ο Δαρείος κοιμήθηκε στο χαλάκι
της εισόδου περιμένοντας.

Το πρωί, βγαίνοντας, παρά λίγο
να τον πατήσει ο Τίτος.

- Πού ήσουνα; Πώς έχεις γίνει έτσι;
Έλα, μπρος, πάμε στο φούρνο.

- Δεν αντέχω, δεν μπορώ. Πρώτα
θέλω το αυγό μου, γάλα και ψωμί με
μέλι.

- Γάλα και ψωμί με μέλι; Εσύ πρέπει
να τρως μόνο σαλάτα για να βρεις
την παλιά σου φόρμα. Σε έχει πάρει
η κάτω βόλτα. Πού 'ναι η ωραία
γούνα; Πού 'ναι η κομψή σου μέση;
Τι θα κάνουμε με εσένα;

- Θα χορεύω, είπε ο Δαρείος, θα
χορεύω κάθε βράδυ, και θα τρώω
πρώτα σαλάτα και μετά λίγο κρέας,
ψάρι, όσπρια και χόρτα, όλα τα λα-
χανικά και φρούτα, γάλα, γιαούρτι

και τυρί. Ε, κι αν πας
πάλι ταξίδι, μπορεί μια
τόση δα μικρούλα
σοκολάτα...

Δραστηριότητες

1. Παρακολουθήστε στην τηλεόραση διαφημίσεις για τροφές που σας αρέσουν, αν και ξέρετε ότι δεν είναι υγιεινές. Συζητήστε γι' αυτές στην τάξη.
2. Συζητάμε και κρίνουμε στην τάξη τις διαφημίσεις που συγκεντρώσαμε. Με βάση τα συμπεράσματά μας δημιουργούμε δικές μας διαφημίσεις, για να προβάλουμε τις τροφές που προτείνει ο διαιτολόγος Τίτος. Αν υπάρχουν στο σχολείο σας κάμερα και βίντεο, μπορείτε να τα χρησιμοποιήσετε για την προβολή τους.

Σοφία Ζαραμπούκα (Αθήνα 1942)

Έχει γράψει και έχει εικονογραφήσει παραμύθια, ιστορίες, μυθιστορήματα και θέατρο. Επίσης, διασκεύασε για μικρά παιδιά έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Μερικά βιβλία της: Στο δάσος, Το Βρωμοχώρι, Ειρήνη Αριστοφάνη· οι σειρές: Μυθολογία και Φίλοι φίλοι καρδιοφίλοι.

Πρόταση για διάβασμα

Τζιλ Μέρφυ, Μία δίαιτα για ελέφαντες, εκδ. Ρώσση.

Τζιάνι Ροντάρι

Ο μαύρος ήλιος

Και οι γιατροί κάνουν λάθη πότε πότε. Και οι γονείς ανησυχούν μερικές φορές χωρίς ιδιαίτερο λόγο. Δύο ιατρικά λάθη θα διορθωθούν έγκαιρα, αν διαβάσετε προσεχτικά τη φρασούλα «είναι η έκλειψη του ήλιου», που συνοδεύει τη ζωγραφιά του κοριτσιού.

Η κόρη μου ζωγράφισε ολόμαυρο έναν ήλιο. Είχε βάλει γύρω γύρω πού και πού καμιά ακτίνα με μπογιά πορτοκαλί. Έκοψα λοιπόν το φύλλο το 'δειξα σ' ένα γιατρό

που αμέσως πήρε ύφος
λυπημένο σοβαρό
και μου είπε ορθά κοφτά
«θα 'χει ψυχολογικά».

«Μέσα στο μυαλό της
κρύβει κάτι κι είναι
λυπημένη
και τα βλέπει όλα
μαύρα η καημένη,
μα αν το πρόβλημά της
είναι οφθαλμολογικό,
πήγαινε στον ειδικό
να της βάλει γιατρικό».

Ακούγοντας αυτά για το παιδί μου
από το φόβο παρά λίγο να κοπεί η
αναπνοή μου.
Μα κοιτώντας πάλι, βρήκα σε μια
γωνιά του φύλλου
μια φρασούλα που έλεγε: «είναι η
έκλειψη του ήλιου».

Δραστηριότητες

1. Διαβάστε το ποίημα και δείξτε με λόγια του κειμένου ότι το παιδί δεν έχει κανένα πρόβλημα υγείας.
2. Ζωγραφίστε το δικό σας παράξενο ήλιο. Μην ξεχάσετε να δηλώσετε με μια φράση πού οφείλεται η παραξενιά του.

Τζιάνι Ροντάρι (1920-1980)

Από τους μεγαλύτερους παραμυθάδες, Ιταλός στην καταγωγή· θεωρείται από τους ανανεωτές της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας. Μερικά έργα του: Το βιβλίο με τα λάθη, Ένα λεπτό κρεμμύδι, Παραμύθια απ' το τηλέφωνο.

Πρόταση για διάβασμα

Amelie Cantin, Ο πειρατής κόλλησε γρίπη, εκδ. Μεταίχμιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 2ου ΤΟΜΟΥ

**«Ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα
πρώτα Δόξα Σοι»**

ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

(συνέχεια από 1ο τόμο)

Έλσα Χίου, «Ο Νορντίν στην εκκλησιά»	6
Ντίνα Χατζηνικολάου, «Η δική μου προσευχή»	16
Κάλαντα, «Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα της Κεφαλονιάς»	18
Βούλα Μάστορη, «Τότε που πήγαμε βόλτα τον Επιτάφιο».....	23
Κώστας Βάρναλης, «Η μάνα του Χριστού»	32

**«Όμορφή μου, καλή, γλυκιά
πατρίδα»**

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Καλλιόπη Σφαέλλου, «Το ξύλινο άλογο»	35
Νώντας Έλατος, «Ένας περίπατος στην πόλη»	47
Ρήγας Βελεστινλής, «Θούριος»	56
Δημοτικό τραγούδι, «Το μικρό κλεφτόπουλο»	61
Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι πολιορκημένοι»	64
Κώστας Καρυωτάκης, «Ο Διάκος».....	69
Άλκη Ζέη, «Οι Γερμανοί και οι πρόκες»	74
Λιλίκα Νάκου, «Ο Τζοβάνι»	85
Μάρω Δούκα, «Εδώ Πολυτεχνείο..»	100
Δημήτρης Ραβάνης-Ρεντής, «Χαρμόσυνο γεγονός»	108

Μαρία Πυλιώτου, «Χαρούμενοι χαρταετοί»	113
Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Αιγιαλούσα».....	124

**«Υγεία μου, πλούτη μου»
ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ**

Ευγένιος Τριβιζάς, «Η Δόνα Τερηδόνα»	130
Σοφία Ζαραμπούκα, «Ο ωραίος Δαρείος»	143
Τζιάνι Ροντάρι, «Ο μαύρος ήλιος»	151

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.